

GU Journalen

OBEROENDE TIDNING FÖR MEDARBETARE VID GÖTEBORGS UNIVERSITET #3 SOMMAR 2021

Nyheter

Ökat fusk med digitala tentor

Nyheter

Stark kritik mot regeringsförslag

Fokus

Hoten mot akademisk frihet

Alger på menyn

MARIA BODIN ODLAR I HAVET

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Med hopp om en öppnare höst

PANDEMIN ÄR inte över men regeringen har meddelat en stegvis öppningsplan under förutsättning att smittspridningen fortsatt går nedåt, trycket på sjukvården fortsätter lätta och vaccinationstakten hålls. Det innebär att även universitetet har planerat för återgång.

Efter samråd med dekaner och studenter beslutade universitetet om en gemensam tidsplan för återgång. Från och med höstterminens start påbörjas en stegvis återgång till campusbaserad verksamhet, utifrån våra olika verksamheters förutsättningar och planering. Ambitionen är att återgången till en i huvudsak campusbaserad verksamhet ska vara klar under oktober månad, under förutsättning att regeringens öppningsplan för samhället löper på. Återgången ska ske under ordnade former och med hänsyn till rådande restriktioner och smittspridning, det är vad vi alla måste förhålla oss till. Det betyder att vi fortsatt behöver tänka på att hålla avstånd och undvika trängsel. Hemarbete rekommenderas fortsatt för dem som kan och alla kan inte komma tillbaka samtidigt. Men mer undervisning på plats innebär att fler medarbetare kommer att arbeta campusbaserat i höst.

Det dryga året som gått med

pandemin har varit en mycket speciell resa, både för medarbetare och studenter. Jag känner både tacksamhet och stolthet för vad vår verksamhet har lyckats åstadkomma i och med den stora omställningen som krävdes. Det har varit tufft men också lärorikt.

JAG TROR ATT NÅGRA av framgångsfaktorerna har varit en stabil organisation som visat prov på flexibilitet, många kreativa lösningar och en stor dos tålamod hos alla medarbetare och inte minst studenter. För en del har hemarbete och distansundervisning fungerat utmärkt och bidragit till en bättre balans i livet. Medan andra har haft en svårare period.

Nu är sommaren här och vi anar äntligen en ljusning. Låt oss hoppas att utvecklingen fortsätter i rätt riktning under sommaren och att öppningsplanen håller. Jag blir glad av att tänka på att vi i höst sannolikt får se mer av varandra i korridorer och på campus.

Till dess önskar jag er en skön och avkopplande sommar!

Rektor EVA WIBERG

Foto: JOHAN WINGBORG

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Chefredaktör & ansvarig utgivare: Allan Eriksson, tel: 031-786 10 21, e-post: allan.eriksson@gu.se

Redaktör & stf ansvarig utgivare: Eva Lundgren tel: 031-786 10 81, e-post: eva.lundgren@gu.se

Fotograf: Johan Wingborg, tel: 070-595 38 01, e-post: johan.wingborg@gu.se

Layout: Anders Eurén, tel: 031-786 43 81, e-post: anders.euren@gu.se

Adress: GU Journalen, Göteborgs universitet Box 100, 405 30 Göteborg **E-post:** gu-journalen@gu.se

Internet: gu-journalen.gu.se **Upplaga:** 7 200 ex **ISSN:** 1402-9626 **Material:** För obeställt material ansvaras ej.

För ej signerat material ansvarar redaktionen. Citera gärna, men ange källan.

Adressändring: Gör skriftlig anmälan till redaktionen. **Tryckeri:** Göteborgstryckeriet.

Innehåll

NYHETER 04–20

04. Omöjligt att kolla fusk.
06. Hitta bättre tentalösningar.
07. En svår balansgång mellan integritet och kontroll.
08. Stark kritik mot regeringens styrning.
10. Förslag på klimatväxling väcker debatt.
12. Kvinnliga doktorander mår sämre.
13. Pandemin slår hårt mot forskarstuderande.
15. Videotidskrifter ny trend.
16. Vetenskap presenteras som app.
18. Slutet på e-posthaveriet.
19. UB:s kostnadsmodell utreds.
20. Eutopia satsar på postdoktor.

PROFLEN 22–25

22. Kolonilott vid bryggan.

FOKUS 26–30

26. Hoten mot akademisk frihet på svenska lärosäten.

REPORTAGE 31–48

31. Bo Rothstein går i pension men fortsätter ändå.
34. Johannes Lindvall tar över.
36. Nytt mastodontverk om världslitteraturen äntligen klar.
38. Nu är appademin här.
39. Bildberättande lika viktigt som text.
40. Nystart för nätverk om smärtforskning.
42. Ny inkluderande ordbok.
44. Loggan allt viktigare för varumärket.
46. Myndigheter sämre på att svara på frågor från journalister.
48. Forskning om hemarbete tar fart.

FOLK 49–52

49. Lars Hamberger har gått bort.
51. Nytt om folk.

Anna Grimby Ekman
och Paulin Andréll.

Foto: ANNA REHNBERG

Redaktionen

Akademisk frihet riskerar bli tom retorik

HALLER DU MED OM att den akademiska friheten är hotad på svenska lärosäten? Det var den fråga vi ställde till GU Journalens webbpanel. Hälften av de svarande uppfattar friheten som hotad.

Just akademisk frihet är detta nummers fokus, men det är också en fråga som diskuteras alltmer i olika medier och forum. Exempelvis arrangerade SULF-GU den 4 maj ett panelsamtal på temat och Jonsereds herrgård hade den 3 juni ett seminarium om hot mot yttrandefriheten inom akademien.

Också regeringen mår om forskningens frihet. I den senaste forsknings- och innovationspropositionen föreslås följande skrivning i högskolelagen: "I högskolans verksamhet ska som allmän princip gälla att den akademiska friheten

ska främjas och värnas." Som många påpekar innebär forskningsprop- pen dock i praktiken ökad styrning snarare än mer frihet. Om lärosätena inte får bestämma själva vad de ska satsa på blir det i praktiken tom retorik.

När man talar om frihet är det ofta forskningen man menar. Men även utbildningens självständighet måste värnas. Marie Demker påpekar att regeringens satsning på forskningsanknuten utbildning är ett steg i rätt riktning. Det är inte bara de stora universiteten som ska erbjuda hög kvalitet inom utbildning.

Redaktionen önskar alla läsare en skön och avkopplande sommar efter ett ovanligt stressigt år.

Förhoppningsvis är situationen bättre när vi återkommer till hösten.

Allan Eriksson & Eva Lundgren

Omöjligt avslöja fusk vid digital tenta

Text: Eva Lundgren Foto: Johan Wingborg

Antalet anmälningar till disciplinnämnden ökade med 150 procent år 2020 jämfört med åren innan. Framför allt handlar ärendena om misstänkt plagiat men också om otillåtet samarbete. Orsaken är det stora antalet hemtentamina på grund av pandemin.

DET KALLAS ”digital salstentamen i hemmiljö” och innebär att den tenta som studenten i normala fall skulle ha gjort i skrivsal nu istället görs hemma, genom DISA vid den egna datorn. Övervakning sker via datorns webbkamera och det är detta som flera lärare GU Journalen talat med är starkt kritiska mot.

- Det finns skäl till att vi har så mycket regler kring examination, påpekar Ingela Parmryd, professor i medicinsk och fysiologisk kemi. Det handlar om att säkerställa att rätt person skriver tentan och att hen inte fuskar. Inget av detta går att göra på ett tillfredsställande sätt med den typ av övervakning som GU erbjuder, oavsett vilken frågetyp som används vid examinationen. Studenten kan exempelvis surfa på internet, ställa frågor i en chatt eller fuska på andra sätt

utan att det märks. Att man i början av pandemin inte genast hade en bra lösning är förståeligt, men nu borde detta vara löst.

INGELA PARMRYD påpekar att det är av yttersta vikt, särskilt när det gäller legitimationsyrken som läkare och sjuksköterska, att inte släppa igenom studenter som saknar nödvändiga kunskaper.

- Det handlar om patientsäkerhet. Som myndighet har vi också skyldighet att gå i god för att studenterna har de kunskaper som ingår i utbildningen. Att inte kontrollera tentamina ordentligt är också oräddvinst mot den stora majoritet studenter som inte fuskar men som kan drabbas om universitetet får dåligt rykte.

OCKSÅ DAN BAECKSTRÖM, docent i biokemi, menar att det är omöjligt att övervaka studenterna hemma.

- Det enda vi vet är att det är

rätt student som sitter framför datorn när ID-kontrollen görs, men det kan ju vara en annan som gör själva uppgifterna. Ett förslag är att låta studenterna dela skärm med tentamensvakterna. De måste då sitta i varsitt breakout-rum med vakter som går runt och tittar. Det kan fungera för mindre grupper men är svårare för en stor kurs med hundra studenter.

Dan Bäckström påpekar att ett bidragande skäl till att antalet plagieringsärenden ökat så kraftigt kan vara att textjämförelseverktyget Urkund integrerades i DISA ungefär samtidigt som digitala hemtentamina infördes.

- **DET GÅR ALLTSA** inte riktigt att jämföra med tidigare år. Men de fall jag upptäckt med hjälp av Urkund är studenter som skriver ordagrant eller nästintill ordagrant vad som står i kända läroböcker, i tidigare tentor eller i så kallade flashcards, som finns på nätet. Det är också viktigt att man som kursledare ser till att lärarnas egna handouts och kompendier som läggs på kur-

”

Som myndighet har vi också skyldighet att gå i god för att studenterna har de kunskaper som ingår i utbildningen.

INGELA PARMRYD

sens Canvas också laddas upp till Urkunds databas så att plagiering av sådana källor upptäcks, det görs inte med automatik.

Lotta Larsson och Haruna Ohldin är student- och doktorandombud på GUS. De menar att inte heller studenterna är nöjda med situationen.

- De kommer till oss när det uppstått en situation i samband med examination, förklarar Lotta Larsson. Det kan handla om tekniska problem, att exempelvis nätverket därhemma krånglat. Men det vanligaste är studenter som misstänks för någon form av vilseledande beteende, som plagiat eller otillåtet samarbete. För en del studenter är det otydligt att man mycket väl kan jobba i grupp under själva studierna, och exempelvis skriva texter ihop, men att samarbete inte accepteras under examinationen.

Det finns också studenter som memorerar det läraren säger och sedan skriver ordagrant samma sak på tentan.

- De kan ha lärt sig några me-

ningar från boken som de tycker är välformulerade och därför vill använda själva. Det är då viktigt att förklara poängen med tentamen, nämligen att visa att man förstått, inte att man kan lära sig texter utantill.

ATT DISCIPLINÄRENDENA ökat så mycket leder också till att handläggningstiden ökat, från tidigare något under tre månader till cirka fem månader.

- Under tiden fortsätter studenterna sina studier, förklarar Haruna Ohldin. Men det är självklart stressande att ha ett ärende som väntar och som kan leda till avstängning i sex veckor.

Det finns studenter som har goda skäl att oroa sig för att exempelvis åka kollektivt under pandemin, och därför föredrar att tentera hemma.

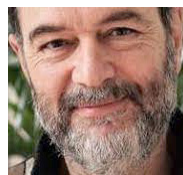
- Men vår uppfattning är att de flesta studenter tycker att det är bättre att tentera i skrivsal, där det är tydligt vad som gäller och svårt att göra något otillåtet.

Ett sätt att minska riskerna för fusk kan vara att använda ett

”

Det enda vi vet är att det är rätt student som sitter framför datorn när ID-kontrollen görs.

DAN BAECKSTRÖM

program som låser datorn så att det inte går att komma åt internet. Gunnell Hellgren, docent i biomedicinsk laboratorievetenskap, menar dock att det inte fungerar särskilt väl eftersom det ju går att söka på nätet via andra enheter.

- Ett annat sätt är att övervaka via en annan kamera, exempelvis i mobilen, som studenten får placera så att tangentbord och arbetsyta syns. Men sådan övervakning är resurskrävande och tar mycket arbetstid. En tentamen i hemmiljö som är lika rättssäker som en salstenta, både utifrån lärarnas och studenternas perspektiv, är nog omöjligt. Att så många ärenden gått till disciplinnämnden är ju ett tecken på att det inte fungerat särskilt bra.

I vissa fall går det kanske att göra andra typer av examinationer som gör det svårare att fuska.

- I MINA KURSER får studenterna använda böckerna under tentamen eftersom jag ställer frågor som testar förståelsen och inte går att googla fram eller slå upp på sidan 32. Men inte heller det är ett bra alternativ eftersom otillåtet samarbete inte går att kontrollera och inte heller om det är rätt student som skriver tentan.

Också matematikstudenterna har fått använda hjälpmedel under hemtentamen. Det berättar Tommy Gustafsson, universitetslektor på institutionen för matematiska vetenskaper samt programansvarig för tekniskt basår på Chalmers.

- Tidigare har det varit förbjudet att använda exempelvis räknare på tentorna. Nu, när vi har hemtentor, godkänner vi istället alla sorters hjälpmedel, exempelvis WolframAlpha, dit man kan skicka matematiska frågor och genast få svar. Det enda som är förbjudet är att samarbeta med en annan student. Skälet är att det vi kräver av studenterna inte så mycket är rätt svar utan att de visar hur de kommit fram till sin lösning. Vi gör också olika varianter av samma fråga för att man inte ska kunna snegla på en kompis. Självklart kan →

Ingela Parmryd påpekar att ökningen av disciplinärenden både tar tid och skapar en otrevlig stämning.

Nya sätt att examinera behövs

– Vi behöver tänka om kring all examination, inte bara digitala tentor. Måter vi verkligen studenternas färdigheter och kunskapsutveckling på bästa sätt? Det frågar sig Tomas Grysell och Mattias von Feilitzen på PIL-enheten.

ATT DIGITALA SALSTENTOR i hemmiljö inte fungerat tillfredsställande är många, inte minst inom GU:s ledning, medvetna om, menar **Tomas Grysell**, chef på PIL-enheten.

– Jag förstår lärarnas oro över att kanske släppa igenom studenter som inte borde bli godkända. Vi befinner oss i en speciell situation som krävt speciell hantering, där salstentor ersatts med en digital nödlösning. Men egentligen måste en examination som ska göras digitalt, också designas för den digitala miljön.

Mattias von Feilitzen, pedagogisk utvecklare på PIL-enheten och institutionen för tillämpad IT, menar att det finns många problem med digitala tentor hemma.

– De är inte bara svåra att kontrollera, de innebär också andra utmaningar, exempelvis juridiska, som har med integritet och inkludering att göra, och praktiska, som kan handla om studenternas datorer och uppkoppling. Situationen har inneburit en enorm utmaning men så här i efterhand kan man ändå säga att lärarna klarat det mycket bra.

Den stora mängden disciplinärenden har dock ökat den redan hårda arbetsbelastningen för många lärare.

– DET ÄR SYND eftersom det vi verkligen skulle behöva är tid och verktyg för pedagogisk utveckling. För precis som forskare emellanåt måste lära sig nya metoder, behöver lärare följa med utvecklingen och inspireras till nya sätt att undervisa och examinera. När pandemin klingat av, är det därför viktigt att fundera över vilka slutsatser vi kan dra, nu när alla lärare har erfarenhet av digital undervisning och examination.

Tomas Grysell menar att det är viktigt att bland annat diskutera för vem examinationen görs och vilket syftet är.

– Handlar det om att säkerställa studenternas kunskaper kanske en salstenta är bästa sättet, och då måste vi ha respekt för det. Är målet snarare att försäkra sig om att studenten är på rätt väg i sin kunskapsutveckling, kan snabba duggor, gruppsamtal eller något helt annat fungera bättre. Kollegiet har gjort många sorters erfarenheter under den här perioden som det nu är viktigt att ta vara på.

Examinationen bör ses som kopplad till det större undervisningsupplägget, påpekar Mattias von Feilitzen.

Att man i början av pandemin inte genast hade en bra lösning är förståeligt, men nu borde detta vara löst.

INGELA PARMRYD

vilka uppgifter som gett flest plagierade svar.

– Därför har jag skrivit ett eget program som skapar en tabell med en rad för varje student och en kolumn för varje fråga, som gör att jag enkelt kan se var problemen finns, förklarar Dan Bäckström.

FUSK INNEBÄR INTE bara att studenter kan bli godkända som inte borde bli det. Det innebär också väldigt mycket arbete som hade kunnat läggas på annat, påpekar Ingela Parmryd.

– Som examinator är jag skyldig att anmäla misstänkt fusk. Men alla utredningar tar otroligt mycket arbetstid; på min institution har vi fått hyra in extra personal för att ta hand om alla ärenden. Det skapar också en otrevlig stämning där studenter som blir misstänkta för vilseläggande vid examination kan vara väldigt otrevliga och till och med hota. Det är med andra ord en arbetsuppgift som lärare upplever som obehaglig. Det är också emotionellt dränerande att sitta i möten med studenter som kallats till det inledande mötet enligt handlägningsordningen.

→ studenterna fuska ändå, exempelvis chatta om ett problem, men sådant tar trots allt tid och är svårt att hinna med under en tenta. Studenterna ska ju redovisa sina lösningar med metoder, begrepp och resonemang som är naturliga för kursen.

Eftersom genomströmningen på basåret varit ungefär detsamma 2020 som tidigare år tror Tommy Gustafsson att ganska få studenter fuskar. Han menar dock att det är allvarligt nog att några gör det.

– DE SOM KLARAR tekniskt eller naturvetenskapligt basår får förtur till eftertraktade utbildningar, som annars någon annan hade kunnat få. Självklart är det viktigt att urvalet går rätt till. Trots pandemin genomförde vi sista tentan i maj på campus.

Ett sätt att minska risken för just plagiering är att vara väldigt tydlig med att svar, som ordagrant eller nästan ordagrant, liknar källan, inte kommer att ge några poäng, menar Dan Bäckström.

– Då slipper man att studenten försöker försvara sig med att hen memorerat texten. Det spelar ingen roll, studenterna måste använda egna ord ändå.

Ett problem med DISA är att samlade siffror på plagiat inte går att se, varken hur ofta en student verkar ha plagierat eller

Mattias von Feilitzen

- Därför kan det vara värdefullt att fundera över hur man med hjälp av en examination kan stödja studenten. Nya metoder är viktiga men också de gamla och beprövade. Ett exempel är en lärare vid KTH som använder muntliga examinationer på sina kurser med 300 studenter. Varje munta tar 20 minuter: på sammanlagt 100 timmar kontrollerar han alltså både studentens kunskaper och ger återkoppling. Tidsmässigt är det ingen skillnad jämfört med arbetet med att göra och rätta salstentor.

En tentamen handlar dock inte bara om att kontrollera att studenten nått kunskapsmålen, menar Tomas Grysell.

- NYLIGEN KOM EN rekommendation från SUHF om att digitala tentor kan övervakas med kamera om det anses nödvändigt för att säkerställa rättssäkerheten. Den rekommendationen ställer sig PIL-enheten inte bakom. Varför försätta alla studenter i en stressad situation bara för att ett fåtal fuskar? Istället borde varje examination utformas så att den ger studenterna möjlighet att göra bra ifrån sig och visa sig från sin allra bästa sida.

FAKTA

Under 2020 anmäldes totalt 250 disciplinärenden avseende vilseledande vid prov, och hittills i år (till och med 17 maj) har 146 anmälningar inkommit till disciplinnämnden. År 2019 var antalet ärenden 102, år 2018 var antalet 101.

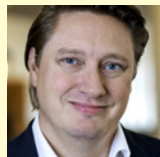
De bestämmelser som reglerar handläggningen av ett disciplinärende finns bland annat i 10 kap. högskoleförordningen (1993:100). I GU:s handläggningsordning finns en beskrivning för vad utredningen på institutionen ska omfatta. Det är institutionen som genom prefekten tar ställning till om anmä-

lan ska göras till rektor. Innan dess får studenten möjlighet att förklara sig. Anmälan utreds av en handläggare vid universitetsledningens stab. Efter att studenten fått yttra sig, hänskjuts ärendet till disciplinnämnden. Studenten samt läraren eller annan personal vid institutionen kallas. På sammanträdet får studenten uttala sig, innan nämnden överlägger och meddelar sitt beslut. 60–70 procent av ärendena leder till disciplinär åtgärd, varav den vanligaste är avstängning i sex veckor.

En svår balansgång

Två tunga intressen har under pandemin ställts emot varandra: dels kravet på rättssäkra examinationer, dels studenternas grundlagskyddade rätt till integritet.

- Ledningen vet att många är missnöjda med de digitala tentorna. Men balansgången har varit väldigt svår, konstaterar prorektor Mattias Goksör.

ATT DIGITALA salstentor i hemmiljö varit en problematisk ersättning för salstenta-

mina, är **Mattias Goksör**, ordförande i disciplinnämnden, medveten om.

- Rättssäkra examinationer är en del av universitetets ansvar som myndighet. Men att erbjuda en lika rättssäker miljö hemma hos studenterna, som i en skrivsal, det går inte. Vi har väldigt små juridiska möjligheter att bevaka studenterna i deras eget hem.

Olika lärosäten har löst problemen på skilda sätt, beroende på hur förberedda de varit på distanstentor eller vilka andra möjligheter de haft, förklarar Mattias Goksör.

- Men den plötsliga omställningen till digital verksamhet har varit svår för alla, särskilt som vi fått knappa instruktioner från myndighetshåll. SUHF har i dagarna sammanställt en vägledning som nu är ute på remiss.

Under pandemin har antalet anmälningar till disciplinnämnden ökat markant.

- Tidigare handlade anmälningarna i huvudsak om plagiat, berättar Mattias Goksör. Under 2020 har anmälningarna om otillåtet samarbete blivit nästan lika vanligt. Jag tror dock

att det även i dessa fall ofta är fråga om plagiat. Studenter kan exempelvis ha gjort anteckningar tillsammans under kursen, som de sedan använder under tentan; det ser då ut som att de samarbetat. Det finns kanske också fall som inte borde ha skickats till disciplinnämnden, utan istället blivit underkända med motiveringen att studenterna inte uttryckt sig tillräckligt självständigt. Överhuvudtaget borde informationen i vissa fall ha varit ännu tydligare när det gäller vad vi kräver av studenterna.

EFTERSOM DET INTE går att kontrollera om studenterna fuskar har vissa examinators valt att tillåta alla sorters hjälpmedel.

- Om allt är tillåtet kan det vara nästan omöjligt att avgöra om en student fuskat. Den knappa tiden har varit en enorm utmaning och lärarna har löst det här bra. Om tid funnits hade det kanske varit bättre att arbeta om examinationsformerna eller ställa frågorna på ett annat sätt.

Flera lärare hade önskat större möjligheter att tentera i smågrupper i coronasäkrade skrivsalar.

- Vi har haft mycket diskussion om detta i ledningsgruppen. Men även om vi hade kunnat ordna skrivsalar med mycket avstånd mellan platserna kan vi ju inte säkra studenternas väg till salen.

Ökade resurser har nu tillförts disciplinnämnden för att betydligt fler ärenden förhoppningsvis ska kunna betas av under hösten.

- Självklart är fuskan studenterna ett allvarligt problem. Men vi måste komma ihåg att GU har över 50 000 studenter. Med tanke på det är det trots allt försvinnande få som tar till otillåtna metoder under en tenta.

Stark kritik mot satsning på profilområden

Från och med 2023 har regeringen annonserat införande av ett nytt system för tilldelning av forskningsmedel. Minst 500 miljoner kronor ska fördelas genom att lärosätena ansöker om profilområden där de är eller har potential att bli ledande.

– Det är bra att regeringen satsar på forskning. Men det här förslaget, liksom flera andra i forskningspropositionen, innebär ökad styrning av lärosätena, och försvårar också arbetet med att förbättra arbetsvillkoren för medarbetarna, påpekar rektor Eva Wiberg.

PROPOSITIONEN INNEBÄR en förstärkning av forskningsanslaget med hela 13,6 miljarder kronor under fyra år. Av dessa medel föreslås två tredjedelar gå till forskningsråden, med fokus på fem utpekade samhällsutmaningar. En tredjedel ska gå direkt till lärosätena.

– Att regeringen vill satsa stort på forskning är positivt, menar Eva Wiberg. Men att en så stor del går till forskningsfinansiärerna innebär ytterligare styrning av lärosätena. Det rimmar illa med den så kallade Strut-utredningen och med regeringens uttalade ambition att öka den akademiska friheten, genom en ökad andel direkta anslag till universiteten.

Propositionen innehåller också förslag på ny anslagsmo-

dell. Idag fördelas 20 procent av basanslaget efter två kvalitetskriterier: bibliometri och externa bidrag. Detta system ska, enligt förslaget, ersättas med en modell där lärosätena istället ansöker om profilområden. Vetenskapsrådet, Forte, Formas och Vinnova har, på regeringens uppdrag, utrett hur det ska gå till, berättar ekonomichef Peter Tellberg.

– ENLIGT UTREDNINGEN ska lärosätena själva bestämma vilka profilområden de vill ansöka om. Både etablerade områden och sådana som bedöms ha stor utvecklingspotential kan komma i fråga, men det handlar om strategiska satsningar av högsta kvalitet. Områdena föreslås få 5, 10 eller 20 miljoner kronor per år i sex år. Ett lärosäte av GU:s storlek ska kunna ansöka om upp till fem områden. Vilka satsningar som får anslag ska en internationell expertpanel, under ledning av Vetenskapsrådet, avgöra.

Förslaget innehåller många oklarheter, påpekar Eva Wiberg.

– Att 20 procent av basanslagen ska gå till vägval som regeringen beslutar om, efter förslag från en expertpanel, och som vi själva inte bestämmer, får konsekvenser för forskningen men också för medarbetarnas långsiktiga arbetsvillkor. För om vi ska komma bort från den otrygga situation många forskare befinner sig i, där de hela tiden måste söka nya anslag, måste

Det rimmar illa med den så kallade Strut-utredningen och med regeringens uttalade ambition att öka den akademiska friheten.

EVA WIBERG

lärosätena ha kontroll och kunna planera sin verksamhet, vilket detta förslag motverkar.

Också Per Cramér, dekan på Handelshögskolan, menar att förslaget går i motsatt riktning mot Strutens tankar om ökad autonomi.

– Förslaget har främst ett regionalpolitiskt värde. Det är de mindre lärosätena som kan ha glädje av profilering. Men för de stora, breda universiteten blir det en grannlaga uppgift att definiera vilka fem av alla starka områden som bör väljas ut. Sannolikheten är stor att lärosätena satsar på områden som redan har mycket forskningsmedel, snarare än på nyfikenhetsdriven men osäker forskning, särskilt som profilområdena kommer att kräva medfinansiering och alltså binda upp ytterligare resurser. För att satsningen ska bli meningsfull måste de stora lärosätena utnyttja det faktum att de är breda och definiera mångvetenskapliga områden som spänner över flera fakulteter.

Den nya modellen har främst två problem, menar Marie Demker, dekan på Humanistiska fakulteten.

– DELS KOMMER modellen att behöva tillföras ytterligare medel över tid; man kan ju inte satsa en massa resurser på ett profilområde och sedan, efter några år, göra något helt annat. Dels betonas vikten av strategisk profil, kvalitetsutveckling och samverkan, men det är ju inte

Foto: JOHAN WINGBORG

Det nuvarande systemet är visserligen inte perfekt.

MARIE DEMKER

FAKTA

Forsknings- och innovationspropositionen *Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige* innebär en satsning på 13,6 miljarder kronor perioden 2021–2024, varav cirka 4,1 miljarder går direkt till lärosätena och cirka 9,5 miljarder går till forskningsråden. Fokus ligger på fem samhällsutmaningar: klimat och miljö, hälsa och välfärd, digitalisering, kompetensförsörjning och arbetsliv samt ett demokratiskt och starkt samhälle. Propositionen innebär också en satsning på sex nya tioåriga nationella forskningsprogram, liksom förstärkning av fyra redan inrättade program.

Basresursen per helårsstudent föreslås höjas med 5 500 kronor. Också lärosätenas basanslag höjs, för GU:s del med 41,2 miljoner kronor för 2021.

Regeringen föreslår också en förändrad modell för tilldelning av de forskningsmedel som idag fördelas efter bibliometri och externa anslag. Istället vill regeringen att lärosätena ska ansöka om profilområden. De större universiteterna ska kunna ansöka om högst fem områden, som vardera får 5–20 miljoner kronor i anslag. Åren 2023–2024 innebär satsningen minst 500 miljoner kronor.

Styr- och resursutredningen (Struten) är en utredning av GU:s förre rektor Pam Fredman som bland annat föreslår ökade grundanslag till lärosätena, ett samlat utbildnings- och forskningsanslag samt förtydligande om akademisk frihet.

Regeringens förslag innebär ökad styrning, menar flera företrädare för Göteborgs universitet.

dotsamma som forskningskvalitet. Det nuvarande systemet är visserligen inte perfekt, men det bygger på en modell som är accepterad i vetenskapssamhället och som vi vet hur vi ska hantera så att utfallet blir rimligt.

Transaktionskostnaderna för att snabbt ta fram profilområdena, kommer att bli väldiga och sluka en stor del av de 500 miljonerna, befarar Per Cramér.

- Samtidigt som vi måste göra vad vi kan för att lösa detta på bästa sätt måste GU, tillsammans med övriga lärosäten, agera resolut inom SUHF för att helst eliminera förslaget, eller åtminstone minimera dess effekter.

Propositionen innebär också en höjning av basanslaget. För GU:s del handlar det om 41,2 miljoner kronor för år 2021, berättar Peter Tellberg.

- Det är en ganska rejäl ökning, men det är osäkert om anslaget kommer att påverkas av det belopp lärosätena får för prioriterade områden. För att stärka utbildningarnas forskningsanknytning höjs också de årliga anslagen till helårsstuden-

ter, från 12 000 kronor till 17 500 kronor. Eftersom GU redan har beslutat om en studentpeng på minst 21 000 kronor, kommer denna satsning inte oss till del.

Just denna del är dock Marie Demker nöjd med.

- Struten föreslog ett samlat anslag till forskning och utbildning. Det är det ju inte fråga om här men det är ändå positivt att regeringen inser vikten av forskningsanknuten utbildning vid samtliga lärosäten i landet.

Propositionen innebär också en satsning på sex nya tioåriga nationella forskningsprogram samt en förstärkning av fyra befintliga program.

- Sammantaget innebär förslaget en starkt ökad styrning och en låg tilltro till lärosätenas förmåga att själva göra prioriteringar, konstaterar Eva Wiberg.

GU har nu tillsammans med övriga universitet, lämnat in synpunkter till Sveriges universitets- och högskoleförbund, som efter en sammanställning kommer att föra dem vidare till regeringen.

Eva Lundgten

Sannolikheten är stor att lärosätena satsar på områden som redan har mycket forskningsmedel ...

PER CRAMÉR

Omdebatterat förslag

Arbetsgruppen för Klimatramverket har under våren presenterat ett förslag om klimatväxling som väckt debatt. Avsikten är att minska flygresorna för att kunna halvera GU:s koldioxidutsläpp till 2030. Vi har frågat åtta prefekter om vad de tycker.

Frode Slinde, prefekt vid institutionen för kost- och idrottsvetenskap, är i grunden positiv.

- Det är klart att vi måste minska våra koldioxidutsläpp, men det finns en intressekonflikt. Å ena sidan är det viktigt, särskilt för unga forskare, att möta kollegor på internationella konferenser. Å andra sidan har vi lärt oss nya sätt att träffas under pandemiåret med digitala konferenser, ny teknik och bättre mikrofoner och kameror. Men digitala möten har som bekant sina begränsningar.

- De flesta kan nog tänka sig att åka tåg i Europa trots längre resor. Men att 80 procent av pengarna ska gå tillbaka till institutionerna blir konstigt. Det blir svårt för oss i

ledningen att avgöra vilka flygresor som är nödvändiga och frågan är också hur externa finansierare kommer att se på detta.

Jan Borén, prefekt vid institutionen för medicin, har tillsammans med övriga prefekter på Sahlgrenska akademien tagit fram ett alternativ som fått gehör hos fakultetsledningen.

- Vi är kritiska mot överbyggnaden, som kräver ett stort merarbete och förmodligen extra personella resurser. Till exempel kommer det att kosta runt 10 000 kronor i straffavgift att åka till USA. Vem ska betala det? Externa finansierare kommer inte att göra det. Istället kommer man att låta konferensarrangörer

Till exempel kommer det att kosta 10 000 kronor i straffavgift att åka till USA.

JAN BORÉN

eller kollegor beställa biljetter via exempelvis Västra Götalandsregionen, vilket leder till en ny problematik då dessa resor inte täcks av Kammarkollegiets försäkringar.

- Sahlgrenska akademien står för en stor del av de externa intäkterna vid GU, till stor del beroende på vårt internationella samarbete. Via Zoom kan man göra mycket, exempelvis arrangera disputationer och låta gästlärare hålla föreläsningar, men vi får inte hämma det resande som krävs för vår konkurrenskraft. Man åker på konferens främst för att få träffa andra och diskutera

projekt och samarbeten. Personliga möten är helt avgörande.

- I vår skrivelse föreslår vi att man "tillåts minska sin klimatpåverkan genom att aktivt stimulera hybridmöten och e-möten genom att satsa resurser på infrastruktur för hybridmöten" samt att "aktivt arbeta för att resandet ska minska med minst 20 procent jämfört med 2019". Skulle vi misslyckas med det kan GU peka med hela handen.

Petra Frank, prefekt på Högskolan för scen och musik, menar att studenterna kräver tågresor.

- Vi har pratat mycket om att "blanda mer", till exempel ha digitala förmöten innan vi möts fysiskt. Men fysiska möten är

Våra studenter är väldigt aktiva i de här frågorna och insisterar mer och mer på att ta tåget.

PETRA FRANK

helt nödvändiga för oss som håller på med konstnärlig praktik. Vi tillhör nog de institutioner som flyger allra minst och exempelvis alltid tar tåget till Stockholm. Våra studenter är väldigt aktiva i de här frågorna och insisterar mer och mer på att ta tåget.

- Vi har inte haft tid att diskutera hur förslaget kommer att påverka oss eftersom vi har fullt upp med att hantera pandemin och examinationer, vilka inte går att göra digitalt. Fast jag tycker det här är viktigt. Jag ser dock inte förslaget som slutgiltigt, utan som något vi ska arbeta vidare med.

Foto: JOHAN WINGBORG

Katharina Vajta, prefekt på institutionen för språk och litteraturer, ser fram emot en fortsatt diskussion.

- Som prefekt och privatperson är jag väl medveten om att vi måste göra mer för klimatet. Men hur förslaget skulle drabba oss är väldigt svårt att säga idag. Efter pandemin kommer vi att befinna

oss i en situation där väldigt mycket lagts om vad gäller konferenser och internationellt samarbete. Vi har därför bestämt att avvakta tills vi vet lite mer. Mitt första intryck är att förslaget ser drastiskt ut och att det får stora konsekvenser, men så kanske det inte blir eftersom vårt beteende förändrats under pandemin.

Markus Tamas, prefekt på institutionen för kemi och molekylärbiologi, tycker att tanken med förslaget är god.

- När det gäller inrikesflyg låter det klokt; när jag åker till Stockholm väljer jag alltid tåg i första klass så att jag kan sitta bekvämt och jobba ostört med bra uppkoppling. Också i vissa delar av

Europa går det hyfsat bra att ta tåget. Men då måste det bli enklare att boka, vilket är på gång. Att finansiera en extra övernattningsfond för klimatmedel är en utmärkt idé.

- Vad gäller utlandsresor med flyg måste alla tänka till. Vi gör bland annat resor till internationella forskningsanläggningar i Japan och USA som innebär experiment på plats och som inte går att välja bort. Men vi behöver inte åka på åtta konferenser varje år utan kanske bara två.

Jonas Landgren, prefekt på institutionen för tillämpad informationsteknologi, är tveksam.

- Förslaget är inte tillräckligt bra. Folk kommer att vara uppfinningsrika för att lura systemet. Modeller för klimatskatt kanske inte är något vi ska uppfinna på universitetet. Det hör snarare hemma i politiska beslut på nationell eller internationell nivå.

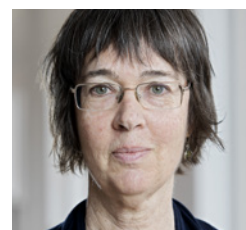
- Att fokusera så mycket på våra forskningsresor är lite konstigt. Vi bedriver ett intensivt internationaliseringsarbete, men studenternas resor omfattas inte av förslaget. De ligger helt utanför vår kontroll trots att vi genom vår marknadsföring driver på antalet flygresor genom att locka hit fler internationella studenter.

Måns Söderbom, prefekt på institutionen för nationalekonomi med statistik, är försiktigt positiv.

- Det är rimligt att GU har en konkret plan för hur man vill arbeta med minskade utsläpp. Fokus är dock enbart på flyg. Jag förstår det, men jag är inte så säker på att det här förslaget kommer att vara så styrande som man hoppas. Jag tror det finns risker för läckage i styrningen. En anledning är att många av oss som flyger runt om i världen och presenterar vår forskning bjuds in av andra parter som betalar. En annan är att många av våra flygresor finansieras genom extern forskningsfinansiering. Jag tror inte att man som GU-forskare blir mindre attraktiv när man söker anslag, men sedan är frågan om de externa finansierarna är villiga att betala flygskatten eller om de kräver medfinansiering för det.

- Vi tillhör de institutioner som reser mycket. På vår institution finns ett flertal miljöekonomer som forskar mycket kring klimatproblemen. En viktig kanal för att sprida den forskningen är via internationella konferenser och möten. Om den möjligheten beskärs så kan flygskatten ironiskt nog bli kontraproduktiv i ett klimatperspektiv.

Merritt Polk, prefekt på institutionen för globala studier, tycker att det är en rättvisefråga.

- Det är klart vi tar vårt ansvar och vi kommer att göra allt vi kan för att bidra. Men det är en viss skillnad på att inte kunna åka på konferens och att inte kunna göra en fältstudie, som är nödvändig för att genomföra ett forskningsprojekt. Vår institutions existens bygger på närvaro i det globala syd. Många av våra resor går helt enkelt inte att ta bort. Jag tror inte att förslaget påverkar alla institutioner på samma sätt. Därför är det viktigt att fundera över alla olika behov. Ska vi ha forskning och samarbeta i det globala syd så måste vi minska på kol-dioxidutsläppen någon annanstans på GU. För alla blir frågan också vem som har störst behov av att resa: Är det professorerna eller juniora forskare?

- Hur gör vi med studenter som kommer hit och alla internationella praktikplatser? Det finns en målkonflikt mellan internationalisering och klimatväxling som måste synliggöras och hanteras.

Lars Nicklason

Folk kommer att vara uppfinningsrika för att lura systemet.

JONAS LANDGREN

Stress och oro ökar främst bland kvinnor

Även om de flesta doktorander mår bra och har en god relation till sin handledare, upplever allt fler av de kvinnliga doktoranderna stress och oro. Det är en negativ trend, menar ledande företrädare för doktorander, och föreslår mer utbildning åt handledarna.

I VÅRAS KOM ST:s undersökning om doktorandernas mående, som är en uppföljning från 2012. Resultatet visar inte några dramatiska skillnader jämfört med för åtta år sedan. Positivt är dock att fler idag har anställning.

- Jag blev inte särskilt överraskad när jag läste rapporten. Bilden stämmer överens med de undersökningar som vi själva har gjort vid Göteborgs universitet (2015 och 2020) som visar att 10-15 procent är missnöjda. En oroande utveckling är att kvinnliga doktorander verkar må sämre, ha sömnproblem och känner sig stressade, säger doktorandombudsman Lotta Larsson på Göteborgs universitets studentkårer (GUS).

Hennes kollega Haruna Ohldin tycker att det är trist att situationen inte har förbättrats nämnvärt.

- För de flesta är det en fantastisk tid. Man får ägna sig åt något helhjärtat i fyra år och få betalt för det - samtidigt är det en känslig och prövande tid. Att

alla ska må bra på en arbetsplats borde vara självklart, säger hon.

Undersökningen *Hur mår doktoranden?* har tagits fram av fackförbundet ST tillsammans med SFS:s doktorandkommitté, och den bekräftar bilden att doktorander ofta har tuffa arbetsförhållanden. Många jobbar när de är sjuka, känner sig stressade och har sömnproblem. Dessutom är det långt ifrån alla som kan ta ut fyra veckors sammanhängande semester.

Att många har svårt att släppa tankarna på jobbet är kanske inte så konstigt med tanke på att det är en högt kvalificerad utbildning med både toppar och dalar. I ST:s undersökning svarar mer än 35 procent att de dagligen eller flera gånger i veckan har svårt att tänka på något annat än avhandlingsarbetet. Det gäller särskilt kvinnorna, de yngre och de svenska doktoranderna.

- DET ÄR MYCKET vanligt att man tar med sig jobbet hem och det påverkar så klart familjelivet. Att vara doktorand är en speciell anställningsform: man är både anställd och student. Ofta hamnar man i ett tomrum - vilken grupp hör man till egentligen? Framför allt har man kort tid på sig att bli klar, fyra effektiva år, inklusive semester, säger Lotta Larsson.

Själva starten på utbildningen är en av de viktigaste faktorerna

Lotta Larsson

Haruna Ohldin

Foto: VIOLETTA KOVACKA

för framgång, tror hon.

- Att bli väl omhändertagen på institutionen är helt avgörande så att de vet vilka regler som gäller, vem de ska kontakta om det skulle bli problem och vem som har ansvar för deras anställningsvillkor och arbetsmiljö. Det är överraskande många som tror att handledaren är närmaste chefen.

Av alla som söker stöd och hjälp är det vanligaste problemet handledaren - kvinnorna är generellt mer missnöjda än männen.

- OM DET INTE fungerar med handledaren kan det bli traumatiskt. Även om man enligt lagboken har rätt att byta är det inte så enkelt. Den individuella studieplanen, ISP, som ska förnyas minst en gång per år, är det absolut viktigaste dokumentet. I den står det om man har fått tillräckligt med tid för handledning eller inte.

En del av lösningen är att satsa mer på utbildning av handledare, tycker Lotta Larsson.

- Om det finns upprepade brister med handledaren har prefekten en skyldighet att göra något åt det. De mest framgångsrika forskarna är inte alltid de bästa handledarna. Därför föreslår vi att det införs ett slags handledarkörkort som måste uppdateras regelbundet.

Det tycker Alex Cravenco, ordförande i Göteborgs universitets doktorandkommitté och

expert i ST:s undersökning, är en bra idé.

- Det är viktigt att strukturera utbildningen i olika delar: dels att handledare får bättre utbildning, dels i hur man skriver en individuell studieplan och dels i hur man jobbar med planering av doktorandprojekt.

Han föreslår också att det inrättas nationella riktlinjer och lokala policyer där doktorandernas rättigheter och skyldigheter

” Därför föreslår vi att det införs ett slags handledarkort som måste uppdateras regelbundet.

LOTTA LARSSON

finns beskrivna.

- Idag ser det olika ut på olika lärosäten och det skapar förvirring och otydlighet. Gemensamma rutiner skulle skapa förutsättningar för en bättre psykisk hälsa.

EN ANNAN UTSATT grupp är utländska doktorander: 40 procent av de yngre (under 29 år) vid GU kommer från ett annat land. Nästan hälften av de utländska doktoranderna jobbar övertid flera dagar i veckan.

- Många känner inte till vilka rättigheter och skyldigheter de har. Det är viktigt att alla känner sig välkomna på jobbet. Sedan finns det en språkbarriär, många känner sig utanför när det talas svenska vid fikaborden, säger Lotta Larsson.

Ett annat resultat av undersökningen är att nästan en tredjedel av doktoranderna vid Göteborgs universitet inte känner sig bekväma med att föra fram kritik. Det tycker Lotta Larsson är djupt problematiskt.

- Förfärligt tråkigt. Det borde vara högt i tak och fritt fram att diskutera olika åsikter vid ett lärosäte. Men ibland kan det vara känsligt att vara kritisk mot handledaren eftersom doktoranden befinner sig i en beroendeställning.

Allan Eriksson

Undersökningen **Hur mår doktoranden?** visar att särskilt kvinnor upplever oro och stress.

FAKTA

Fackförbundet ST och Sveriges Förenade Studentkårers doktorandkommitté har med hjälp av SCB genomfört en omfattande undersökning av nästan 1 000 forskarstuderande (av 2 000 utskickade enkäter). Hur mår doktoranden? är en undersökning som fackförbundet ST tagit fram i samarbete med SFS under hösten 2020.

Här är några av de viktigaste resultaten:

- Majoriteten har doktorandanställning och det stora flertalet har en bra relation till sin handledare.
- En femtedel har svårt att sova på grund av jobbet ett par dagar i veckan.
- En fjärdedel måste arbeta övertid flera dagar i veckan, framför allt utländska doktorander.
- Drygt en femtedel uppger att de inte haft möjlighet att ta semester.
- Cirka 30 procent tycker inte att den individuella studieplanen (IPS) är meningsfull.

Under pandemin vid Göteborgs universitet: Förra året ökade sjukfrånvaron för doktorander, framför allt gäller det kvinnor. Allra högst sjukfrånvaro har Humanistiska fakulteten haft med ett snitt på 7,8 procent. Sjukfrånvaron för kvinnor är högst, närmare 10 procent, på Samhällsvetenskapliga fakulteten, Naturvetenskapliga fakulteten och Handelshögskolan. Däremot ser det bättre ut på Sahlgrenska akademien, med störst antal doktorander (cirka 940), där har endast 3 procent varit sjukskrivna under 2020.

2019 publicerade Nature en stor internationell studie som visade att 36 procent av 6 300 doktorander sökt hjälp för oro och depression kopplat till sina studier.

NOTIS

Intresserad av att delta i en viktstudie?

Studie. Om du har ett BMI på 30–35 och i övrigt är frisk kan du kontakta Sahlgrenska akademien. Just nu söker man nämligen deltagare för en studie om hur viktvästar kan underlätta viktnedgång.

Våra ben har sannolikt en viktsensor, kallad gravitostat, som känner av hur mycket vi väger, förklarar studieläkaren och doktoranden Jakob Bellman.

- Kroppen vill hålla vikten på en konstant nivå. Om du plötsligt blir tyngre inriktar sig kroppen automatiskt på att minska vikten genom att signaler skickas från viktsensorn till hjärnan vilket minskar hungern. Detta skulle kunna vara en förklaring till den stora ökningen av fetma: eftersom vi lever så stillasittande liv lurar vi kroppen att tro att vi väger mindre än vi gör.

Nyligen genomförde professorerna John-Olov Jansson och Claes Ohlsson en studie där 69 personer fick bära viktvästar på 1 respektive 11 kilo. De som bar de tyngre västarna gick ner 1,6 kilo på tre veckor, de som bar de lättare västarna gick ner 0,3 kilo.

Nu vill forskarna fortsätta sin studie, berättar Jakob Bellman.

- Det handlar om att under åtta timmar i sammanlagt 5 veckor bära en väst som väger antingen 1 eller 11 kilo. Studien pågår i 10 veckor.

Intresserad? Kontakta Jakob Bellman: jakob.bellman@vgregion.se.

Pandemin slår hårt mot utländska doktorander

De doktorander vars studier drabbats hårt av pandemin borde ha rätt till förlängd anställningstid. Tydligare riktlinjer behövs om hur och vad som gäller när man söker och frågan är vem som ska betala. Det konstaterar Göteborgs universitets doktorandkommitté (GUDK) i en färsk rapport.

– **DET FINNS INTE** en enda doktorand som inte har påverkats av pandemin. Men de som drabbats hårdast borde ha rätt till förlängning. Det är en känslig fråga eftersom det handlar om mycket pengar. Vem ska ytterst betala om institutionen inte har råd? frågar sig Alex Cravenco, ordförande för GUDK, som nyligen har släppt en rapport om hur pandemin har slagit mot doktoranderna.

Resultatet förvånar inte Alex Cravenco, som till vardags är doktorand på institutionen för kemi och molekylärbiologi.

– I början var många ganska nöjda med att sitta hemma och jobba hela tiden. Men efter hand som pandemin drog ut på tiden började många tröttna och sakna konferenser och forskarutbildningsmiljön: den fysiska kontakten med handledare och andra kollegor men också fikastunderna och snacket vid kaffemaskinen. Många känner sig avskurna från den akademiska miljön.

Några av de viktigaste resultaten är: Cirka 60 procent svarar att deras avhandlingsarbete har påverkats ganska mycket eller väldigt mycket av pandemin. Totalt 55 procent anser att de har rätt till förlängning, av de utländska doktoranderna tror 45 procent att ansökan inte kommer att beviljas. Samma siffra för svenska doktorander är 32 procent

Av alla problem har det varit störst utmaningar med datainsamlingar och fältarbete. Den genomsnittliga förseningen uppskattas till 3,2 månader. Ungefär hälften av doktoranderna uppger att pandemin har påverkat deras psykiska hälsa negativt.

En grupp som drabbats hårdare än andra är internationella doktorander.

– De är ännu mer isolerade för att de är nya i landet. Jag tror också att de känner ett större tryck att prestera på hög nivå för att säkra en karriär efter studierna. Många av dem har blivit försenade och känner en frustration och oro över att inte bli klara i tid, vilket så klart påverkar deras psykiska mående.

RESULTATET SKILJER sig något mellan fakulteterna. Doktorander inom Sahlgrenska akademien har rapporterat att de inte påverkats så mycket av pandemin. Däremot är det fler som upplever problem inom humaniora, samhällsvetenskap och naturvetenskap. Dessutom har många projekt inom det konstnärliga området blivit kraftigt försenade.

Enligt enkäten har ett 30-tal doktorander hittills beviljats förlängning. Det har gjorts insatser, exempelvis institutionen för kemi och molekylärbiologi har satt ihop en expertgrupp för att utvärdera ansökningar på ett transparent sätt. Förvaltningshögskolan har redan gett alla doktorander en extra månad för att kompensera för hemarbetet.

– Vår undersökning visar att det handlar om drygt 250 doktorander som vill ansöka om en genomsnittlig förlängning på 2-3 månader. Idag beror det helt och hållet på institutionen. Vissa har råd, andra inte, och det skapar en orättvis behandling. Därför kräver vi mer konkreta och tydliga riktlinjer om vad som gäller vid respektive fakultet. Om

Foto: PRIVAT

Men efter hand som pandemin drog ut på tiden började många tröttna och sakna konferenser och forskarutbildningsmiljön.

ALEX CRAVENCO

institutionen inte har råd borde prefekterna kunna söka pengar uppifrån.

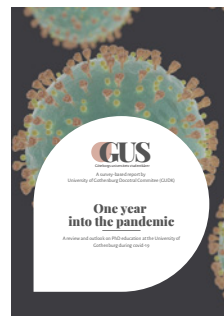
Han menar att det är rimligt med extra stöd med tanke på att många andra sektorer i samhället har fått pengar för att mildra effekterna av pandemin.

– **DE PENGAR** man har fått inom utbildningssektorn räcker inte. Även om en förlängning av doktorandanställningen inte är billig kan man aldrig överinvestera i utbildning.

Alex Cravenco tycker att man borde använda kunskapen efter pandemin till att förbättra forskarutbildningen.

– Den fortsatta diskussionen är viktig och vi ska ta vara på lärdomarna från den här tiden för att fokusera mer på den individuella studieplanen (ISP) och stärka utbildningen för handledare.

Allan Eriksson

FAKTA

Undersökningen *One year into the pandemic. A review and outlook on PhD education at the University of Gothenburg during covid-19*, som besvarades av 569 doktorander (av totalt 1200), genomfördes av Göteborgs universitets doktorandkommitté (GUDK) under våren 2021. Läs rapporten på: <https://gus.gu.se/verksamhet/rapporter>.

En bild ur den publicerade videon om odlingen av havstulpaner som visar när Martin Ogemark på Tjärnö marina laboratorium sätter ner paneler med havstulpaner i odlingsstrågen.

Videor i vetenskapens tjänst

JoVE kallas en tidskrift som publicerar vetenskapliga videor, framför allt om hur experiment går till rent praktiskt. Den är ett exempel på hur rörlig bild alltmer blivit en del av vetenskapliga publikationer.

– I rörliga bilder kan man visa sådant som skulle vara väldigt krångligt att förklara i en text. Ändå tror jag att textens ställning inom vetenskaplig publicering fortsatt kommer att vara stark, förklarar Anders Blomberg, professor i funktionsgenomik.

Det var hösten 2018 som Anders Blombergs forskargrupp kom i kontakt med JoVE, *Journal of Visualized Experiments*.

– Redaktionen på JoVE hade via våra tidigare publikationer fått veta att vi höll på med odling av havstulpaner, en unik odlingsfacilitet på Tjärnö marina laboratorium. De kontaktade oss för att fråga om denna året runt-odling kunde passa för deras

videotidskrift. Och det tyckte vi var en god idé.

Publicering i JoVE fungerar initialt på samma sätt som publicering i andra vetenskapliga tidskrifter: forskargruppen skickar in en artikel som genomgår noggrann granskning av externa experter. Om artikeln antas tar dock en annorlunda process vid. En manusförfattare vid tidskriften skriver om texten till ett filmmanus och efter forskargruppens godkännande startar arbetet på själva videon.

– **JoVE har kontakt** med filmfolk överallt på jorden. En av dem, som har ansvar för Skandinavien, kom till Tjärnö och ägnade en hel dag åt att filma och regissera oss: lyft höger hand, ställ dig där borta till vänster, nu kan du gå fram. Jag som var huvudansvarig fick säga några väl valda ord, men för övrigt använde man en speakerröst samt några förklarande textinslag. När filmen var färdig fick vi forskare titta på den, kommentera och ge förslag till förändringar, och slutligen godkänna.

Filmerna blev cirka 10 minuter långa, berättar Anders Blomberg.

– Självklart kan man inte få med allt utan det gäller

att välja det som är viktigast eller moment som är svåra att förklara i en text. Vi trodde att det skulle bli väldigt dyrt med tanke på allt jobb. Men att publicera en video, tillsammans med vår artikel, kostade inte särskilt mycket mer än en vanlig artikel. Vi valde dock en lite dyrare variant som innebär öppen tillgänglighet.

JoVE är en speciell tidskrift som fokuserar just på videor. Men även andra mer etablerade tidskrifter, som Nature, PNAS och BMC Biology, publicerar ofta extramaterial till sina artiklar, som bland annat kan vara videor.

– Videor har många vetenskapliga fördelar. Det är lättare att förstå hur en metod faktiskt utförs om man ser en person göra vissa moment, och inte bara läser om det. Dessutom kan videor förstås användas i undervisningen och fungerar ofta bättre än en demonstration i verkligheten i ett laboratorium där det kan vara svårt för alla studenter att riktigt se alla moment. Men videor kan också spara mycket tid och onödiga resor. Om exempelvis någon av mina doktorander vill lära sig en metod som används av en kollega i USA, behöver jag

kanske inte skicka henne tvärs över jorden. Istället kan jag be henne titta på en förklarande video och utifrån den ställa frågor till min kollega via exempelvis Zoom.

Anders Blomberg menar dock att videor och andra digitala möjligheter knappast kommer att ersätta textbaserade artiklar.

– Det finns en orsak till att forskare skriver texter. Det är rationellt, ekonomiskt, lättillgängligt och fungerar väl för djupare analyser och resonemang. Så skrivna artiklar kommer nog att vara det huvudsakliga sättet att kommunicera forskning under överskådlig tid. Videor och andra digitala lösningar kan dock vara bra komplement för att visa en process, en metod eller visualisera något som kan vara svårt att exakt beskriva med ord.

Eva Lundgren

FAKTA

JoVE, *the Journal of Visualized Experiments*, är en tidskrift som främst publicerar experiment och metoder med hjälp av videor. Även många traditionella tidskrifter har idag extramaterial i form av videor.

Vetenskap i form av en app

Vid en konferens i början av maj medverkade två GU-forskare med en presentation, vetenskapligt granskad precis som all annan forskning, men ändå annorlunda: presentationen var i form av en app med material i virtual reality.

– Appen är, så vitt vi vet, den första i sitt slag. Men den är också ett exempel på en större internationell trend där forskare använder nya teknologier och medier för att publicera sina resultat, förklarar appens skapare, Gunnar Almevik och Jonathan Westin.

Porten till den medeltida stavkyrkan i Hemse på Gotland är 3,5 meter hög men endast 85 centimeter bred. När vi stigit över den höga tröskeln befinner vi oss i ett mörkt kyrkorum där det flackande stearinljuset skapar skuggor på väggarna. Plötsligt märker vi dopfunten en bit in rummet och den dekorerade bonad som löper högst upp utmed väggarna.

Det är dock inte i en verklig kyrka vi befinner oss, utan i en digital rekonstruktion, upplevd från en datorskärm. Närmare bestämt handlar det om en app med fokus på den sinnliga upplevelsen; besökaren ska kunna stå i solljuset utanför, öppna den knarrande dörren, gå runt i rummets mörka vrår och klicka på olika föremål för att få veta mer. Appen innehåller också en introduktion till forskningsfrågorna, en 3D-presentation

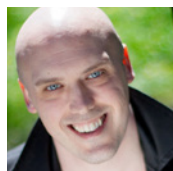
Foto: JOHAN WINGBERG

av arkivmaterialet samt en så kallad anastylos där de fysiska lämningarna har ställts upp och arrangerats som en rekonstruktion. Genom ett enkelt kommando i appen kan besökaren ta fram en digital lins för att se det autentiska källmaterialet bakom tolkningen.

Gunnar Almevik, professor i kulturvård, och Jonathan Westin, docent i kulturvård samt forskningssamordnare vid Centrum för digital humaniora, är de forskare som gjort appen. Den presenterades den 4 maj vid den digitala konferensen *Biennial International Conference for the Craft Sciences*, en konferens med fokus just på alternativa sätt att publicera forskning.

– **Det kallas NTRO**, non-traditional research outputs, och är än så länge vanligast inom det konstnärliga området, förklarar Gunnar Almevik. Istället för att i huvudsak publicera textbaserade artiklar försöker man hitta

Gunnar Almevik har, tillsammans med Jonathan Westin, skapat en unik app för forskning inom kulturvård.

I vår app kombinerar vi många olika medier som film, text, 3D-modell och interaktiva scener.

JONATHAN WESTIN

alternativ som bättre passar forskningen, exempelvis dokumenterade utställningar och demonstrationer baserade på film, 3D-modeller eller animeringar.

Alternativa sätt att förmedla forskning används förstås sedan länge i olika publika sammanhang för att öka allmänhetens intresse. Men det är inte det NTRO i första hand handlar om, utan om vetenskapliga publikationer som är lika noggrant granskade som traditionella artiklar, men där det huvudsakliga mediet är något annat än text.

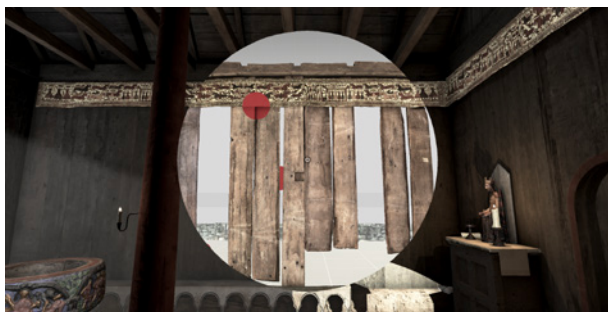
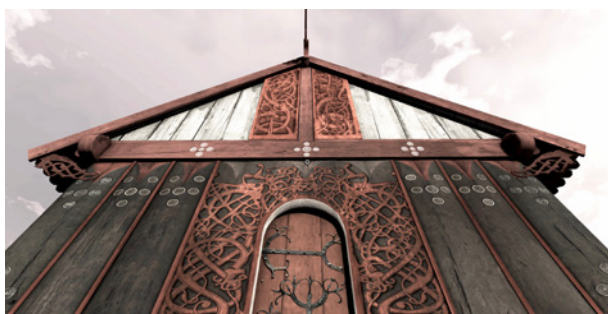
Och fördelarna med visuella sätt att publicera är många, menar Jonathan Westin.

– I en text kan en laboration beskrivas med ord, men i en videofilm kan man visa exakt vad man gör i varje moment, vilket också underlättar för den som vill upprepa försöket. Inte minst inom hantverksvetenskap är det viktigt att kunna visa exempelvis hur ett objekt sett ut, hur ett visst verktyg används eller hur olika artefakter samspelar.

– I vår app kombinerar vi många olika medier som film, text, 3D-modell och interaktiva scener. Vi använder också en berättarröst, eftersom vi tror att granskaren behövs för vägledning. Att appen även innehåller källmaterial i 3D ger forskare möjlighet att själva ta del av de spår vi undersökt och ta ställning till tolkningen, något som inte går i en traditionellt textbaserad artikel.

Poängen med NTRO är dock inte att ersätta vetenskapliga

texter med mer spännande och uppseendeväckande medier.

– Forskare kommer alltid att behöva skriva texter, som ju också har många fördelar: de är lätta att dela och kräver ingen avancerad teknik. Dessutom finns utarbetade konventioner för olika genrer av text och hur man citerar, refererar och ger kritik. Och även ett textmaterial

Bilderna är gjorda av Gunnar Almevik och Jonathan Westin.

kan förstås ha visuella inslag, som ritningar, diagram och foton. Självklart är det också en styrka att kunna diskutera något på ett generellt plan; det visuella blir ofta väldigt specifikt och ibland alltför informationsrikt. I en text tvingas forskaren till avgränsningar och fokus på det som är viktigt, men i en video av en komplex forskningsprocess kan det vara svårare att veta vad man ska fokusera på.

Samtidigt vore det märkligt om just forskare, som borde ligga steget före när det gäller utveckling, inte använder den mångfasetterade teknik som idag finns för kommunikation, påpekar Gunnar Almevik.

– En visuell framställning kräver dock disciplinering för att nå vetenskaplig kvalitet. Det måste exempelvis finnas en gräns för hur lång en video får vara, hur inslag från olika källor refereras och hur den kritiska granskningen ska gå till. Eftersom alternativa medier ännu inte har någon vetenskaplig tradition att falla tillbaka på är allt detta ännu ganska oklart, men självklart är akribi, alltså vetenskaplig noggrannhet, lika viktig oavsett publiceringsform. Peer review-systemet, som hela vetenskapssamhället förlitar sig på, avser innehållets kvalitet oberoende av medium.

Publikationer som kräver teknisk kompetens kommer förstås att ställa nya krav på forskarna, påpekar Jonathan Westin.

– Inom naturvetenskaplig forskning ingår ofta de tekniska experterna i forskarlaget och på liknande sätt behöver det kanske bli också inom humaniora och samhällsvetenskap. Lärosätenas ledningar behöver också bli mer uppmärksamma på att publikationer idag kan handla om mycket mer än om artiklar och böcker. Inte ens vi forskare på Centrum för digitala humaniora får poäng för digitala publiceringar, trots att det är det vi i huvudsak gör, utan det är artiklar som räknas.

Medverkande på konferensen *Biennial International Conference for the Craft Sciences* var inte bara forskare inom hantverk, utan

även konstnärer, arkeologer, pedagoger samt företrädare för exempelvis restaurangskolor, berättar Gunnar Almevik.

– GU skulle kunna göra mer för att underlätta för de forskare, inom ett stort antal discipliner, som är intresserade av alternativa sätt att publicera. Vi skulle behöva en ändamålsenlig infrastruktur för vetenskaplig publicering av 3D-modeller, och även gränssnitt för interaktiva program. Vår app måste laddas ner och installeras som ett program på en enskild dator. Ett exempel är GU Play, som idag är en kanal för information och populärvetenskaplig kommunikation. Med rimliga insatser skulle det kunna bli en viktig plattform också för vetenskaplig publicering.

Eva Lundgren

FAKTA

NON-TRADITIONAL reserach outputs (NTRIO) ett samlingsbegrepp för icke-traditionella sätt att publicera vetenskaplig forskning. Det är vanligt inom det konstnärliga fältet och kan handla om dokumenterade utställningar, uppträdanden eller demonstrationer och portfolior med dokumenterade verk. Användningen av video och 3D-modeller som integrerade element i publikationer blir vanligare också inom mer traditionell vetenskap och enklare genom online-publikationer. JAR är en konstnärlig tidskrift där olika medier arrangeras i ett digitalt utställningsrum.

Konferensen *Biennial International Conference for the Craft Sciences* den 4–6 maj är ett exempel på en konferens för alternativa sätt att presentera forskning. Under konferensen visas appen *Crafting research communication in building history* av Gunnar Almevik och Jonathan Westin, om en digital rekonstruktion av en medeltida kyrka på Gotland. Appen finns också publicerad i tidskriften *Formakademisk Journal*.

Den kommer också att vara en del av *Vikingarnas värld*, världens största utställning om vikingar som öppnar den 24 juni på Historiska museet i Stockholm.

Ljust ekonomiskt läge

Ekonomiskt ser det riktigt ljust ut för GU. För hela året beräknas ett plus på 48 miljoner kronor, visar den ekonomiska uppföljningen efter fyra månader. Frågan är dock vad som beror på pandemin.

- **FÖRKLARINGEN ÄR** tydlig: det är en väldigt stark produktion av studenter. Flera fakulteter producerar mycket mer än vad vi får betalt för. Man behöver skruva ner ambitionerna eller få mer uppdrag. Det är inte uteslutet att det kommer nya besked i höst i samband med budgetpropositionen, säger ekonomichef Peter Tellberg.

Förra året gjorde GU, trots pandemin, ett överskott på 85 miljoner kronor. Det var främst tack vare fler studenter.

Den trenden verkar hålla i sig. Även på forskningssidan ökar intäkterna från externa finansierare med 8 procent jämfört med föregående år. Ökningen ligger till och med något över genomsnittet jämfört med samma period de senaste fem åren. Årets ökning kommer främst från gruppen "Övriga svenska givare", med plus 91 miljoner jämfört med förra året. En stor del, 35 miljoner kronor, är en tillfällig satsning från regeringen för att mildra effekterna pandemins effekter på forskningen.

UNDER ÅRET HAR det också blivit fler anställda. Jämfört med förra året är ökningen 2 procent och störst bland undervisande och forskande personal.

- För första gången på fem år ser vi att antalet

Peter Tellberg

lärare ökar, vilket är mycket glädjande. Procentuellt ökar doktoranderna mest, med 4,1 procent. Det tyder på att man vågar satsa på framtiden, säger Peter Tellberg.

Uppföljningen visar att samtliga fakulteter har en positiv utveckling, det gäller inte minst Humanistiska

fakulteten som räknar med ett överskott på 17 miljoner kronor för 2021.

- De har gjort en remarkabel resa men de får också ett extra tillskott på 10 miljoner årligen under tre år för att vända utvecklingen.

Om prognosen står sig kommer GU vid årets slut att ha ökat sitt balanserade kapital till totalt 1 320 miljoner kronor.

- Ekonomiskt är det förstärkt ett bra resultat som jag ser det har man en skuld till forskning och utbildning. Det är mängder med projekt som man inte har kunnat genomföras på grund av pandemin. Det har också inneburit lägre kostnader, bland annat för resor. Så vi får se vad som händer när vi återgår till normal verksamhet.

Allan Eriksson

Alla får inte tillbaka e-post

Tre fjärdedelar av de drygt 5 000 medarbetare som drabbades av e-posthaveriet har fått tillbaka hela eller delar av sin historik. Restande andel, vars data fanns på de skadade serverna, kommer inte att få tillbaka den.

DET ÄR DET internationella IT-specialistföretaget IBAS som i flera månader försökt rädda datan på de skadade serverna.

- Vi har anlitat ett världsledande företag inom området och de har gjort allt som varit tekniskt möjligt för att få ut maximal mängd data. Nu har vi fått den sista leveransen och kan inte göra mer, säger sektionschef Zeljko Ergic vid IT-enheten.

Kvaliteten på datan har varit skiftande. Många har

fått tillbaka hela sin e-posthistorik, andra en del och en mindre andel ingenting. Efter det att företaget levererat datan har en särskild grupp vid IT-enheten gått igenom allt för att säkerställa att rätt information går till rätt person. Sedan har historiken lästs in till respektive anställdas e-postbrevlåda. De som inte fått tillbaka någon historik meddelades via mejl i slutet av april.

Enligt Zeljko Ergic har det varit förvånansvärt få reaktioner sedan dess.

- Det finns så klart de som är besvikna. Bland annat har en forskare ställt frågor om ekonomisk kompensation för förlorade internationella kontakter men det har hen inte rätt till, enligt våra jurister. En del har inte känt något behov av att få tillbaka någon historik. Min bedömning är att vi har haft

en bra dialog med användarna och att de flesta förstår att vi har gjort allt vi har kunnat i en extraordinär situation.

Samtidigt har det pågått ett intensivt arbete med att försöka rädda den e-posthistorik som funnits sparad på respektive hårddisk. IT-enheten har jobbat med att ringa upp varje användare för att försöka lösa problemen. Det handlar ofta om ett års historik på pc-datorer, på Macdatorer vanligtvis mycket mer.

HUR MYCKET pengar som e-postkraschen har kostat i form av övertid och kostnader för återskapande av e-posthistorik har Zeljko Ergic inga uppgifter om.

- Vårt arbete har varit fokuserat på att rädda situationen. Pengar har inte varit en begränsande faktor, utan de tekniska möjligheterna,

som till slut blir uttömda.

Under e-postkraschen ställdes frågor om hur säkert GU:s IT-miljö var. En utredning, som gjordes av internrevisionen, visade att de säkerhetskrav som ställdes var tillräckliga. Idag, när hela GU gått över till Microsofts molntjänst, tar man inga ytterligare risker.

- **DET FINNS INGEN** säkrare lösning än den vi har idag, men skulle något mot förmodan inträffa med Microsoft-lösningen har vi en extra säkerhetskopiering lokalt. Då har vi en snabb väg till återställning.

Zeljko Ergic känner att han kan andas ut.

- Det känns skönt att det är över. Vi kan avsluta sista kapitlet av e-postkraschen. Vi har gjort vad som varit möjligt och kan nu gå vidare och lägga kraft och energi på allt annat som verksamheten behöver.

UB:s modell för kostnader utreds

Dagens kostnadsmodell för UB behöver ses över. Den bedömningen gör Björn Brorström, före detta rektor för Högskolan i Borås och professor i företagsekonomi vid GU, som ska utreda UB:s styr- och finansieringsmodell.

BESLUTET ATT GENOMFÖRA en översyn av universitetsbiblioteket togs av universitetsstyrelsen sommaren 2020. Men i avvaktan på Karin Rödings utredning utsågs Björn Brorström till utredare först i mitten av maj. Fram till i mitten av oktober har han på sig att bli klar med sin rapport.

Det är knappast en tillfällighet att valet föll på Björn Brorström. Han disputerade vid Göteborgs universitet, där han också blev professor i företagsekonomi. 2006 utsågs han till prorektor vid Högskolan i Borås och sedermera rektor från 2011-2018. Under tiden har han varit ordförande i SUHF:s expertgrupp för bibliotekschefer och bland annat utrett universitetsbiblioteket i Uppsala. Sedan 2020 är han ordförande för Högskolan Kristianstad.

- JAG HAR VÄL LITE bredare kunskap kring biblioteksfrågor än de flesta rektorer. Jag ser väldigt mycket fram emot det här uppdraget. Det faktum att jag redan känner många inom den här världen kommer säkerligen underlätta arbetet, säger han.

Enligt Björn Brorström verkar det finnas en allmän missuppfattning, även bland ledande personer, om att biblioteket är dyrt.

- Det är ett jätteintressant och spännande uppdrag, säger Björn Brorström.

- Men det är sällan någon som kan förklara varför. För mig är det viktigt att reda ut och förklara vad verksamheten går ut på. Universitetsbiblioteket är, i likhet med mycket annat, en föränderlig verksamhet, där digitaliseringsprocessen driver på utvecklingen. Några av utmaningarna är de kraftiga kostnadsökningarna som skett som ett resultat av öppen vetenskap och öppen publicering. Samtidigt vilar biblioteket på en traditionell grund där man ska låna ut böcker, tillgängliggöra historiskt material och erbjuda en god studiemiljö för studenterna.

Enligt Björn Brorström

handlar det om tuffa prioriteringar som måste göras, men är också en fråga om vad som ska ligga på UB och på andra ställen.

- I dessa frågor har biblioteksnämnden en nyckelroll. Jag tror att ett bibliotek är betjänt av en stark biblioteksnämnd, där det finns personer som kan driva dessa frågor.

Björn Brorström kommer först att göra en jämförelse med de breda universitetsbiblioteken i Uppsala, Lund och Stockholm men även med Umeå universitet. Sedan väntar intervjuer.

- Det ska bli intressant att på djupet få sätta mig in i hur

det ser ut på andra lärosäten och vilka modeller som finns.

Han tycker det finns skäl att se över dagens ekonomiska system, där en fast avgift på 3,4 procent av omslutningen går till universitetsbiblioteket.

- Någon form av företagsmodell måste det kanske vara men jag ska se om det finns en modell som är mer transparent och effektiv.

Det kommer att bli ett nära samarbete med överbibliotekarien, understryker Björn Brorström.

- Det här är något som jag kommer att göra tillsammans med Morgan Palmqvist (ÖB) och jag får tillgång till ett litet sekretariat. Dessutom kommer biblioteksnämnden att vara en referensgrupp till mig.

PRECIS SOM MED Karin Rödings utredning kommer ledorden att vara transparens, ändamålsenlighet och kostnadseffektivitet. I arbetet med att ta fram en långsiktig styr- och finansieringsmodell ingår bland annat att tydliggöra UB:s olika uppdrag och att hantera frågor om de ökade kostnader som öppen publicering medför.

Utredningen landar också i en tid där planeringen inför en ny biblioteksbyggnad tar fart, den ska stå klar 2027.

Trots de höga förväntningarna känner Björn Brorström ingen oro:

- Det ska bli skoj. Efter tio år i högskoleledning är det en förmån att få fortsätta jobba med dessa frågor.

Text: **Allan Eriksson**

Foto: **Suss Wilén**

Eutopias postdoktorer

– I första hand sökte jag till GU för att bli en del av Morten Grøtli's framstående forskargrupp. Men samverkan med Astra Zeneca, ett av världens största läkemedelsföretag, var förstås också lockande.

Så säger Antonios Drakopoulos. Till hösten börjar hans tvååriga postdoktorstjänst vid institutionen för kemi och molekylärbiologi. Finansieringen kommer från satsningen EUTOPIA-SIF.

DET HANDLAR OM sammanlagt 76 postdoktorstjänster inom nätverket EUTOPIA som ska tillämnas vid fyra utlysningar under loppet av fyra år. Den första utlysningen stängdes i januari och i april kom beskedet om vilka 20 sökande som fått tjänsterna.

– Många hade angett GU som första val och ännu fler som näst bästa alternativ, berättar forskningsrådgivare Henrik Lindskog, gruppleddare för forskningsstödet på Forsknings- och innovationskontoret (FIK). Intresset för GU är alltså stort, trots att universitetet bara finansierar 5 av de 76 tjänsterna.

EUTOPIA-SIF är ett så kallat COFUND-projekt och en del av EU:s MSCA-satsning (Marie Skłodowska Curie Actions) där individuella MSCA-bidrag, helt finansierade av EU, är en annan del.

Programmet vänder sig till internationella sökande som inte får ha varit verksamma i värdlandet i mer än 12 månader de senaste tre åren, berättar Henrik Lindskog.

– Forskare inom alla discipliner är välkomna att söka med sina projekt, som de själva har full frihet att bestämma inriktning på. Projekten måste

dock ha koppling till något av satsningens fem nyckelområden: materialteknik, data- och informationsteknik, hälsa, hållbarhet eller välfärd och inkludering.

Morten Grøtli, professor i läkemedelskemi, är handledare för Antonios Drakopoulos.

– Tjänsterna är mycket generösa och innebär full finansiering av lön, resor, levnadskostnader och universitetsinfrastruktur. Finansieringen täcker också åtminstone en del av driften av själva projektet.

Att få en fullt finansierad postdoktorstjänst är naturligtvis en väldigt förmån för en ung forskare i början av karriären. Men Morten Grøtli menar att också den mottagande forskargruppen, liksom lärosätet i stort, har allt att vinna på satsningen.

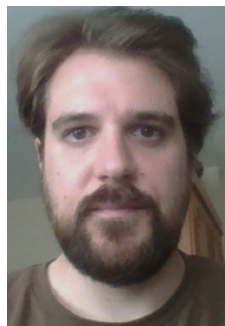
– Postdoktorstjänsten innebär även vistelse i ett medverkande samt samverkan med ytterligare en part, i Antonios fall Universitat Pompeu Fabra i Barcelona och Astra Zeneca. Denna samverkan ger förstås nya kontakter och nätverk, inte bara för postdoktorn, utan för hela forskargruppen.

FÖR DEN GRUPP som vill ta emot en postdoktor finns mycket stöd vid GU, förklarar Maria Enge, forskningsrådgivare vid FIK.

– Vi på FIK hjälper till med ansökningar och Welcome services stöttar när det gäller mottagande av utländska forskare. Men det största arbetet görs ute på institutionerna.

Den som vill öka sina chanser att få en postdoktorstjänst kan söka både till EUTOPIA-SIF och individuella MSCA (MSCA Postdoctoral Fellowships), förklarar Maria Enge.

– Båda finansieringsformerna handlar om att främja rörligheten över olika gränser och utgöra steg på en ung forskares karriär.

Jag ser fram emot att få tillgång till toppmoderna faciliteter.

ANTONIOS DRAKOPOULOS

Antonios Drakopoulos är idag verksam vid universitetet i Würzburg. Han hoppas att hans tid vid GU ska leda till fruktbara forskningssamarbeten, mycket nätverkande samt goda möjligheter att utvecklas forskningsmässigt.

– Jag ser fram emot att få tillgång till toppmoderna faciliteter, vidareutbildning och gemensamma satsningar inom EUTOPIA-SIF-programmet. Dessutom hoppas jag förstås få nya vänner i Sverige, ett land som är verkligt framstående, inte bara inom forskning, utan också när det gäller arbets- och levnadsförhållanden, folkhälsa och socialförsäkringssystem.

Eva Lundgren

FAKTA

THE EUTOPIA Science and Innovation Fellowship Program (EUTOPIA-SIF) finansierar under fyra år 76 tvååriga postdoktorstjänster, varav GU bidrar till 5. Den första av fyra utlysningar är stängd, den andra öppnar i höst. Utlysningen finansieras av EU:s Horizon 2020 med 5,6 miljoner euro och av de medverkande universiteterna med 4,6 miljoner euro.

Utlysningarna är en del av EU:s MSCA-satsning (Marie Skłodowska Curie Actions). Förutom denna så kallade MSCA COFUND finns även individuella MSCA, liksom bidrag för personalbyte och för nätverk inom utbildning.

MSCA Postdoctoral Fellowship har preliminärt deadline i oktober. Kontakta gärna Maria Enge vid FIK för skrivguide, administrativ hjälp och individuell feedback på ansökan.

EUTOPIA-nätverket ingår Göteborgs universitet, Vrije Universiteit Brussel, CY Cergy Paris Université, Univerza v Ljubljani, Universitat Pompeu Fabra och University of Warwick.

26%

Personal. Så hög är andelen administrativ personal vid Göteborgs universitet (mätt i heltidsekvivalenter). Stockholms universitet har 29 procent och lägst andel av de fyra stora universiteten har Lunds universitet (22 procent). Det visar ny statistik som GU Journalen fått av Universitetskanslersämbetet (UKÄ), som nyligen släppte en rapport om personalen vid landets lärosäten. I denna konstaterades att den teknisk/administrativa personalen har ökat men inte i samma utsträckning som den forskande och undervisande personalen. Dessutom är närmare två av tre kvinnor. Bland administrativ personal är den andelen ännu högre vid Göteborgs universitet, närmare 80 procent.

Några andra resultat är att GU har flest lektorer (19 procent). Däremot har GU lägst andel meriteringsanställda, 5 procent, vilket kan jämföras med 8 procent vid både Stockholms och Lunds universitet. Vid en jämförelse har GU högst andel adjunkter, 7 procent. För Lunds universitet är den siffran 4 procent.

Foto: JOHAN WINNBERG

En av världens främsta klimatforskare

Klimat. Deliang Chen, professor i fysikalisk meteorologi, finns på The Reuters Hot List, en lista med tusen av världens främsta klimatforskare.

– Jag är glad att vara med på listan eftersom det kan ses som ett bevis på att vår klimatforskning vid Göteborgs universitet är av hög kvalitet och har haft inflytande internationellt, säger han och framhåller att även hans kollega, gästprofessor Chris K. Folland, är en klimatforskare av världsklass.

Inget Almedalen i år

Mötesplats: Göteborgs universitet kommer inte att medverka i årets Almedagar. Istället kommer GU att medverka och ingå som partner i Frihamnsdagarna den 3–4 september. Frihamnsdagarna är tänkta som en demokratisk mötesplats, öppen och gratis för allmänheten. Temat är framtid, demokrati & hållbarhet.

Jan Lötvall

GU har 5 forskare på coronalista

Rankning. Göteborgs universitet har 5 forskare på en vetenskaplig rankingslista över vilka som syns mest i coronadebatten. Rankingslistan är gjord av forskningsexperten Ulf Sandström och bygger på en analysmodell som utgår från data i Web of Science. Analysmodellen, som utarbetats tillsammans med professor Agnes Wold, bygger på en viktning av hur citerade forskarna är och i vilka områden de publicerat sig.

Bland de 45 forskare som tillhör den absoluta forskningseliten och som syns mest i debatten finns följande vid GU:

Forskare	Topp(%)	Antalet artiklar
Jan Lötvall, professor i klinisk allergologi	2	38
Andrew Ewing, professor i analytisk kemi	3	33
Gunnar Steineck, seniorprofessor i klinisk cancerepidemiologi	3	58
Bo Lundbäck, seniorprofessor i lungsjukdomarnas kliniska epidemiologi	6	31
Olle Isaksson, professor emeritus i endokrinologi	18	1

Foto: COBE

Kunskapens fyr

Tävling. Det danska arkitektkontoret Cobes förslag *Kunskapens fyr* vann projektutvärderingen för nytt universitetsbibliotek vid Näckrosen. Det meddelades vid en digital pressvisning den 1 juni.

Enligt juryn visar det vinnande för-

slaget "en karaktärsstark byggnad som möter de människor som ska besöka och bruka byggnaden med övertygande hantering av flöden och funktioner".

– Förslaget faller väl in i den känsliga miljön i området och öppnar upp mellan Näckrosenområdet och Korsvägen på ett sätt som gör både parkmiljön och universitetet mer tillgängligt, säger Morgan Palmqvist, överbibliotekarie.

Tävlingen har väckt stort internationellt intresse. Vid starten i maj 2019 var det 59 arkitektkontor som anmälde intresse och efter en prekvalificering valdes sju bidrag ut. Av dessa gick tre vidare för att utveckla sina förslag i samarbete med Akademiska Hus och GU.

– Det nya universitetsbiblioteket ger Göteborgs universitet förutsättningar att erbjuda våra studenter och forskare en attraktiv kunskapsmiljö och tillgång till unika samlingar, säger rektor Eva Wiberg.

HAVET

som skafferi

Text: Eva Lundgren Foto: Johan Wingborg

Från två bommar vid en brygga hänger rep ner i vattnet. När projektledaren Maria Bodin drar upp dem visar sig det ena vara fullt med alger, det andra med blåmusslor, sjöpfung och tångborrar. Organismerna har inte hamnat där av en slump. Istället handlar det om en sorts kolonilotter i havet, som nu testas i ett pilotprojekt på Tjärnö marina laboratorium.

Det är en solig majdag på Tjärnö när vi kommer på besök för att lära oss mer om de marina kolonilotter som Maria Bodin arbetar med. Vi promenerar ner till en brygga och Maria Bodin lägger sig på knä för att syna ett odlingsband med musslor. Det visar sig innehålla också en hel del annat intressant.

- Titta här, ser du havstulpanerna? De är små kräftdjur som sitter med rumpan upp och fångar in maten. Också invasiva stillahavsostrom finns på bandet och känns igen eftersom de är vågigare och mycket vassare än sina europeiska släktingar; de bildar rev istället för att lägga sig på botten. Här finns också rörhinna, en grönalg som bara är ett cellager tjock och som också kallas havets tryffel, samt sjöpunng, ett säckliknande djur. Som larv har den en ryggsträng, ett slags förstadium till ryggrad, vilket är ett tecken på att den är närmare släkt med oss människor än man kan tro.

Musslor och sjöpunngar sätter sig själva på bandet men alger kräver lite mer pyssel.

- Fertila plantor från sockertare tas in på labb där de får föröka sig och algskotten sätter sig sedan på en spole med tråd. Tråden viras runt ett rep som sedan sätts ut i september. Skördar gör vi i april, det är alltså en omvänt odlingsperiod jämfört med på land. Förutom odlingsrep har vi också hängt korgar vid bryggan för förvaring av ostrom, snäckor och krabbor.

Marina kolonilotter ger inte bara nya ätliga arter för oss människor. De är också bra för naturen, om man gör på rätt sätt och exempelvis bara odlar arter som finns naturligt i miljön, påpekar Maria Bodin.

- Välskött havsodling hjälper till att bygga upp sunda ekosystem som binder koldioxid och ökar den biologiska mångfalden. Dessutom behövs varken vattning eller gödsling eftersom tillräckligt med kväve och fosfor redan finns i havet.

Pilotförsöket ingår i projektet Marint gränsforum Skagerrak som är ett samarbete mellan Sverige och Norge. Men idén med odlingar i havet kommer från Danmark.

- Där har man haft marina kolonilotter i cirka 10 år, vilket blivit nästan som en folkrörelse. I Danmark kan småskalig havsodling få ett hobbytillstånd, som inte kräver så mycket byråkrati. Också i Norge är pappershanteringen enklare. I Sverige däremot finns ingen samordning mellan olika myndigheter, vilket gör det väldigt krångligt att få de tillstånd som krävs. Syftet med alla regler är gott, det handlar om att skydda djur, natur och människors tillgång till stränderna, men för odlare borde det finnas ett förenklat system.

Intresset för marina kolonilotter är väldigt stort, menar Maria Bodin.

- Inte minst restauranger hör av sig. De vill odla musslor, alger och annat spännande, ungefär som att de ofta har en egen kryddgård. Vissa produkter kommer nog inte att accepteras av allmänheten i första taget men andra är lättare att introducera, som chips av sockertång, friterad rörhinna eller havssallat, som går att äta som den är.

Bland annat sjöpfung har fastnat på bandet.

Trots att jordens yta till 70 procent består av hav, kommer endast cirka 5 procent av världens matproduktion från havet. Sverige, som har EU:s längsta kuststräcka, bidrar med endast cirka 1 procent till EU:s sammanlagda sjömatproduktion, berättar Maria Bodin.

- *Scary Seafood* är ett annat projekt som jag leder där vi uppmanar restauranger och entreprenörer inom turistindustrin att testa annorlunda råvaror från havet, exempelvis maneter. Bland annat har vi genomfört två workshoppar, en där vi tillagat sådant vi hittat på stranden när vi paddlat kajak, och en annan där GP:s matpanel fått försöka sätta ord på nya spännande smaker. Ytterligare fyra workshoppar är på gång, bland annat om fiskens alternativa styckningsdetaljer. Idag äter vi bara filén, som utgör cirka 17 procent av fisken, men vi skulle mycket väl kunna äta andra delar också. Vad sägs om exempelvis fiskrevbensspjäll?

Tjärnö marina laboratorium är som en egen värld, full med forskare från olika länder, studenter från världens alla hörn, skolbesök och sommarturister. Alla har havet som sitt speciella intresse.

Här har Maria Bodin varit av och till sedan hon läste marinbiologi på universitetet. Men ursprungligen är hon från Stockholm.

- Att jag blev marinbiolog kan tyckas självklart med tanke på att jag redan som liten fascinerades av valar och delfiner. Men ett tag tänkte jag faktiskt bli hårfrisör-ska istället. Det beror på att jag på högstadiet praoade hos en damfrisör som var väldigt uppmanande. Bland annat fick jag, som ju bara gick i skolan, ansvar att klippa personalen. Det jag lärde mig där var hur viktigt det är att fånga unga människors intresse men också att det alltid går att göra en människa fin, även om det bara handlar om en frisyr. Så jag sommarjobbade där

under flera år och har fortfarande kontakt med ägaren. Senare, på universitetet, läste jag geovetenskap och biologi, vilket var väldigt roligt. Men det var när jag tog en kompletterande kurs i marinbiologi och för första gången kom hit till Tjärnö, som jag förstod att det var detta jag ville hålla på med.

Maria Bodin har tidigare bland annat jobbat som miljösamordnare på GU och som sommarguide på Tjärnö. 2012 blev hon föreståndare för naturum Kosterhavet, en besöksverksamhet som hon hjälpte till att bygga upp.

- Min uppgift var att få allmänheten, inte minst skolklasser, att på ett respektfullt sätt intressera sig för naturen. Det kan man göra på många olika sätt, bland annat med hjälp av musik tillsammans med strandexkursioner.

Havets hopp - en skräpmusikal var ett evenemang som Maria Bodin arrangerade för mellanstadieelever.

- Under en dag fick eleverna plocka skräp, lära sig om havets olika organismer samt öva in nyskrivna sånger som de sedan framförde för släkt och vänner.

Ett annat sätt att öka intresset är att ta med sig akvarier till olika publika evenemang.

- **Ibland kan det bli** lite väl mycket kånkande och släpande och då kan jag undra varför jag håller på så som jag gör. Men så händer något speciellt, som under Västerhavsveckan i Stenungsund för några år sedan; en liten sexårig kille var så fascinerad av mitt akvarium att han inte ville gå därifrån. Hans mamma berättade att han aldrig tidigare visat intresse för havet, men nu stod han där och hjälpte mig förklara för besökarna vad som fanns i vattnet. Ja just det, påminde jag mig då, det är för den där lille killen jag gör allt jobb.

Maria Bodins arbete innebär mycket tid ute i natu-

Tångborre

Rörhinna, "havets tryffel"

ren. Hon är ofta utomhus också på fritiden, exempelvis älskar hon att åka skidor och att paddla sup. Men hon har också ett starkt kreativt intresse.

- I mitt arbete på naturum arrangerade jag bland annat pysselkaféer med marint tema. Jag tror nämligen att alla människor behöver använda händerna, det räcker inte att lära sig via en datorskärm. Återbruk av sådant som annars skulle kastas tycker jag är extra roligt; av en cykelslang går att göra smycken och av kaffepaket kan man fläta väskor.

Solen skiner fortfarande men det har blivit rejält kyligt ute på bryggan.

- Ja, det är något speciellt med Tjärnö. Snöar gör det sällan men annars har vi alla slags väder - varje dag!

Vågar ni testa Maria Bodins framtidsmeny?

1. Strandsnäckesoppa med halstrad sockertare och ramlöksmajonnäs
2. Pankopanerad friterad örönmanet, yuzuvinegrette, brödkrutonger och vitlökssmör
3. Krabbsallad på maskerings- och strandkrabor serveras med friterad sjöstjärna
4. Silltapas (havets revbensspjäll, marinerade, grillade bukfenor, friterat skinn och färsburgare) med dipsås på lime, chili och koriander
5. Grillade kniv-, sand- och hjärtmusslor med skirat smör, pepparrot och Cionacrème
6. Algpasta med chilimarinerade sockertångsfritters och friterade blåstångsknappar

Recept från Scandsea

Blåstångspesto

- 50 g rostade solroskärnor/pinjenötter
 - 5 g torkad blåstång, blötlagd minst 30 min
 - 1 kruka basilika
 - 1 dl olja
 - 1 liten riven vitlök
 - 1 dl riven parmesanost
 - 2 tsk citronsaft
 - Salt och peppar
- Skär den blötlagda blåstången i mindre bitar.
Blanda sedan allt i en matberedare och mixa till en pesto.

Färskoströra med rörhinna

- 5 g rörhinna, blötlagd
 - 1 paket färskost naturell
 - ½ lime, saft och skal
 - 1 liten hackad chili
- Hacka rörhinnan i små bitar, blanda alla ingredienser.

Maria Bodin

Arbetar som: Projektledare för en pilotstudie om marina kolonilottor vid Tjärnö marina laboratorium. Projektet görs inom *Marint gränsforum Skagerrak*, ett samarbete mellan Västra Götalandsregionen, Göteborgs universitet och Viken Fylkeskommune, och stöds av EU-programmet *Interreg Sverige-Norge*. Maria är också projektkoordinator för *Scary Seafood* med målet att öka intresset för sjömat.

Bor: I Strömstad.

Familj: Stor och utspridd.

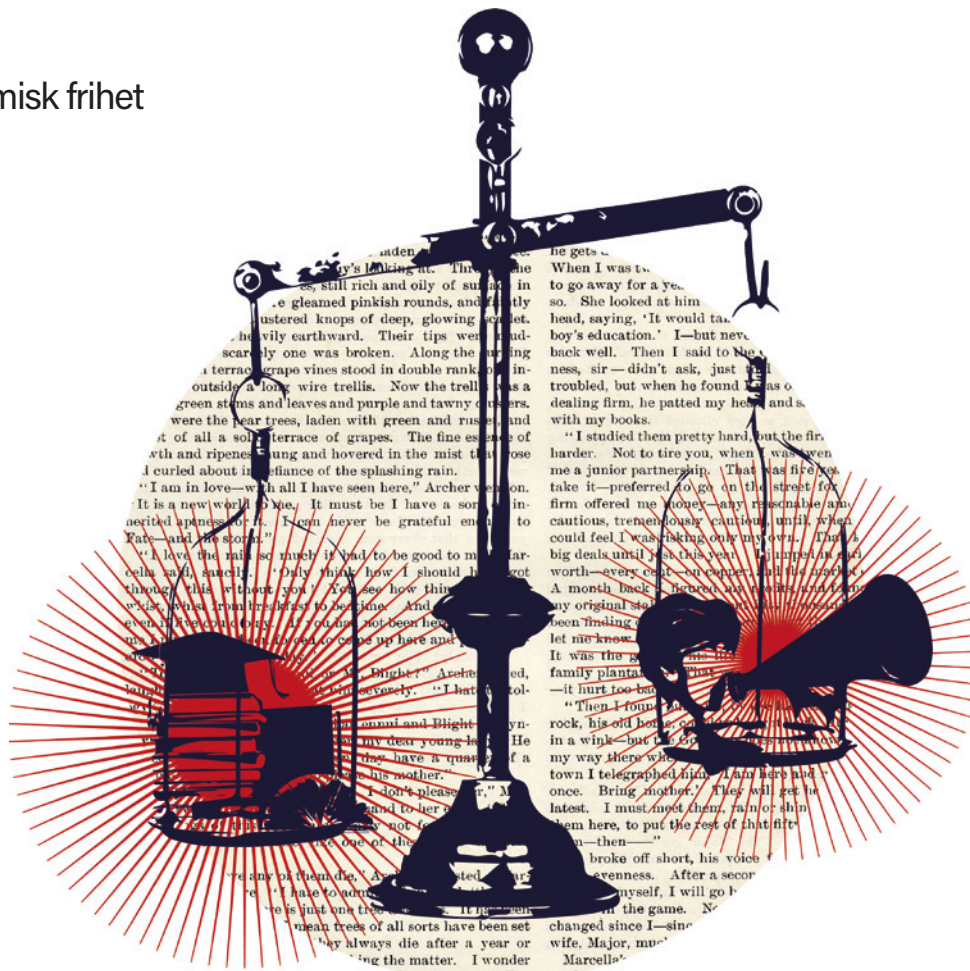
Senast lästa bok: Doggerland-serien.

Favoritmusik: Håkan Hellström och musikaler.

Favoritmat: Sushi, kåldolmar och rotmos med fläsklägg.

Intressen: Vara ute i naturen, skidåkning, yoga men också pyssel – gärna återbruk.

Se filmen: www.gu.se/play/marinlott.

Akademien vs staten

Text: **Lotta Engelbrektson** Foto: **Johan Wingborg** Illustration: **Agnes Garvell**

Egentligen är alla överens. Den akademiska friheten måste värnas. Friheten har till och med skrivits in i högskolelagen. Ändå fortsätter debatten.

Det finns inte ett enskilt svar på varför frågan är så het just nu. Den globala utvecklingen - med fler autokratiska stater - anses vara en förklaring. Det senaste årets hot mot forskare är en annan.

Även olika fall som uppmärksammats i medierna, med universitetslärare som beskyllts för okunskap om genus och rasism, har varit en del av debatten.

Har den akademiska friheten försvunnit på svenska universitet?

- Nej, men det är viktigt

att vi hela tiden försvarar den. Det är många som vill påverka den akademiska friheten. Därför behöver forskare vara medvetna om sin roll och fortsätta hålla frågan levande, säger Fredrika Lagergren Wahlin, doktor i statsvetenskap och vice rektor för samverkan vid Göteborgs universitet.

Det finns en allmänt accepterad definition av vad akademisk frihet är. Bruksanvisningen låter ganska enkel: En forskare ska ha rätt att välja forskningsämne och metod, samt vara fri att publicera sina resultat. Friheten, som den beskrivs, ska också omfatta lärare, som ska tillåtas undervisa efter eget huvud och tillgänglig vetenskap. Även studenter är inkluderade i begreppet eftersom de är fria att välja sin utbildning.

Samtidigt är universitetet en statlig myndighet med politiska tillsättningar och gemensam agenda. Det finns även ekonomiska ramar att förhålla sig till.

- Det är mycket som kan upplevas begränsande. Men eftersom såväl forskning som utbildning finansieras av skattemedel behöver den vara relevant och ha bäring i den tid vi lever i, säger Fredrika Lagergren Wahlin.

Hon anser att det kan vara farligt att tolka akademisk frihet som något fritt och oberoende som inte behöver hänga ihop med resten av världen. Universitetet är en ju del av samhället och befolkas av människor, menar hon.

- Därför måste vi också förhålla oss till statens värdegrund och de dygder och förhållningssätt som känne-

tecknar en statstjänsteman. Vad vi än tycker om det, tillägger hon.

Just ordet värdegrund har rört upp känslor. Statens värdegrund omfattar grundläggande principer som demokrati, objektivitet och människors lika värde. De mest högljudda protesterna handlar om att värdegrunden står i strid med den akademiska friheten. Riktig frihet kan inte uppnås om den måste ta

Fredrika Lagergren Wahlin

Men jag tänker att akademisk frihet kommer först ...

FREDRIKA LAGERGREN WAHLIN

hänsyn till värderingar, anser en del debattörer.

- Det här är inte oproblemiskt. Jag vet att folk i andra delar av Europa kan haja till när de hör talas om de svenska universitetens koppling till staten. Men jag tänker att akademisk frihet kommer först, därefter kommer den statliga värdegrunden, säger Fredrika Lagergren Wahlin.

Kritiken av genusvetenskap, som handlar om att ämnet inte hör hemma inom forskningen, ställer hon sig ganska oförstående till. Att ifrågasätta genusvetenskap som en akademisk disciplin är motsatsen till att värna om akademisk frihet, menar hon.

- Det är ett jättekonstigt resonemang. Genusvetenskap är precis som alla andra en forskningsinriktning som vuxit fram successivt. Det är ingen ideologi utan ämnet utgår från teorier om maktförhållanden i samhället.

Däremot har Fredrika Lagergren Wahlin inget emot själva diskussionen, vare sig den handlar om identitetspolitik, genus eller postkolonialism. Hon menar att det ingår i universitetets verksamhet att diskutera, argumentera och pröva sig fram.

- Vi behöver snarare mer, och inte mindre, av forskning som utmanar och ifrågasätter tingens ordning från olika teoretiska perspektiv och förhållningssätt, säger hon.

Text: **Lotta Engelbrektsen**

Foto: **Johan Wingborg**

Illustration: **Agnes Garvell**

Nyttan ett hot mot friheten

Universiteten drivs alltmer som företag. De ska vara effektiva och generera resultat. Men jakten på "nytta" i forskningen kan sätta den akademiska friheten ur spel.

En stor fara för den akademiska friheten är tystnaden. Utvecklingen mot företagsliknande, byråkratiska modeller har gjort att det kollegiala arbetet tappats bort på vägen, anser Ulla Eriksson-Zetterquist, professor i företagsekonomi vid GRI.

- Eftersom vi inte sätter ord på grunden till våra kollegiala arbetssätt, blir vi dåliga på att berätta för varandra och omgivningen vad kollegial styrning innebär, säger hon.

Ulla Eriksson-Zetterquist delar in det kollegiala arbetet i tre steg. Grunden är det kontinuerliga seminariet och samtalet om ämnets utveckling - där en kollektiv granskning genomförs av de bästa argumenten och kunskapsanspråken. Därefter ska beslut rörande styrning och organisering av verksamheten baseras på gruppens vetenskapliga kompetens, evidens och argument.

- De byråkratiska modellerna är mer kända och företagsmodeller relativt lätta att förstå. Därför får vi svårt att försvara fördelarna med kollegiala arbetssätt och deras pågående kollektiva kvalitetsgranskning.

Den ekonomiska styrningsfilosofin new public management har resulterat i att universiteten tvingats anpassa sig till byråkratiska ramar. Detaljstyrning och ekonomiska incitament har

Foto: HILLEVINAGEL

- Vi måste diskutera styrningen av akademien, menar Ulla Eriksson-Zetterquist.

lagt sig som en filt över de fria diskussionerna, menar Ulla Eriksson-Zetterquist.

- Vetenskap ska granskas och utvärderas av dem som är insatta i fältet. Eller av personer med vetenskaplig bakgrund i ledningsposition. Inte av någon utomstående utan de kunskaperna.

Det är professionen som först ska vägas argumenten - för och emot - ingen annan. En rektor, till exempel, kan inte avgöra vilka ämnen som är relevanta och lämpliga att fördjupa sig i. Den kunskapen har bara forskarna själva, menar Ulla Eriksson-Zetterquist.

- Idéerna och metoderna måste komma underifrån, från människorna inom universitetet. Därför måste vi bli bättre på att berätta hur vi jobbar och hur det vetenskapliga arbetet fungerar, säger hon.

Forskning kan se ut som

ett ensamarbete, men är det långtifrån. Forskarna är aldrig begränsade till sina lärosäten utan är en del av ett större, globalt sammanhang. Kunskap och argument hämtas in från kollegor i hela världen.

- Forskning är ett kollektivt arbete. Som doktorand kliver du in i ett samtal som kan ha pågått i flera tusen år.

Visst kan Ulla Eriksson-Zetterquist se att det finns andra hot mot akademisk frihet från flera håll. Universitetet har en utsatt position och det finns alltid de som vill se en förändring - politiskt eller marknadsmissigt.

- Forskarna kan inte ensamma försvara verksamheten. Men vi behöver diskutera igenom styrningen av akademien. Vi forskare har också ett ansvar att driva utvecklingen av universitetet som verksamhet.

Kritik och diskussion – ett fundament

Uppfattningarna om akademisk frihet kan skilja sig åt. Men rätten att hävda sin åsikt är omhuldad på universitetet.

På Högskoleläckan pågår en ändlös diskussion.

Debattsidorna på de stora dagstidningarna har varit fyllda av indignerade röster som hävdar att universitetsvärlden har blivit för politiskt korrekt, att det inte finns någon akademisk frihet längre.

Inläggen bemöts av lika missnöjda motståndare som anser att debattörerna misstar sig och att hotet kommer från annat håll.

I den akademiska samtalskulturen måste man kunna acceptera radikalt olika synsätt. Man har ingen rätt att inte bli motsagd, konstaterar Christian Munthe, professor i praktisk filosofi och själv en flitig debattör.

Personligen ger han sig gärna in i diskussioner i Facebookgruppen Högskoleläck-

an, där han också fungerar som moderator. I dagsläget har gruppen 18 600 medlemmar, där majoriteten har en koppling till högskolan. Men gruppen besöks även av politiker, journalister, studenter och andra nyfikna.

När jag startade Högskoleläckan för tio år sedan var det för att jag ville ha ett forum där vi kunde diskutera akademiska frågor. Det är uppenbart att fler hade samma behov, säger Ulf Dalnäs, vice dekan för samverkan vid Konstnärliga fakulteten.

På senare tid har akademisk frihet varit en återkommande fråga i de långa Facebooktrådarna. Och så länge alla håller en hyfsad samtalsnivå är alla åsikter välkomna. Ulf Dalnäs brukar också köra livesändningar i "Läckan" där han samtalar med politiker och andra, som han tycker har något att tillföra inom det aktuella ämnet.

Jag är djupt imponerad av engagerade forskare som inte drar sig för att fördjupa sig i kontroversiella frågor trots att de är medvetna om vad re-

aktionen kommer att bli. Det har absolut blivit ett hårdare debattklimat, säger han. Ändå poängterar både Ulf Dalnäs och Christian Munthe vikten av en levande diskussion. Det pågående samtalet är ett av fundamenten i den akademiska världen. Det är heller inget nytt under solen.

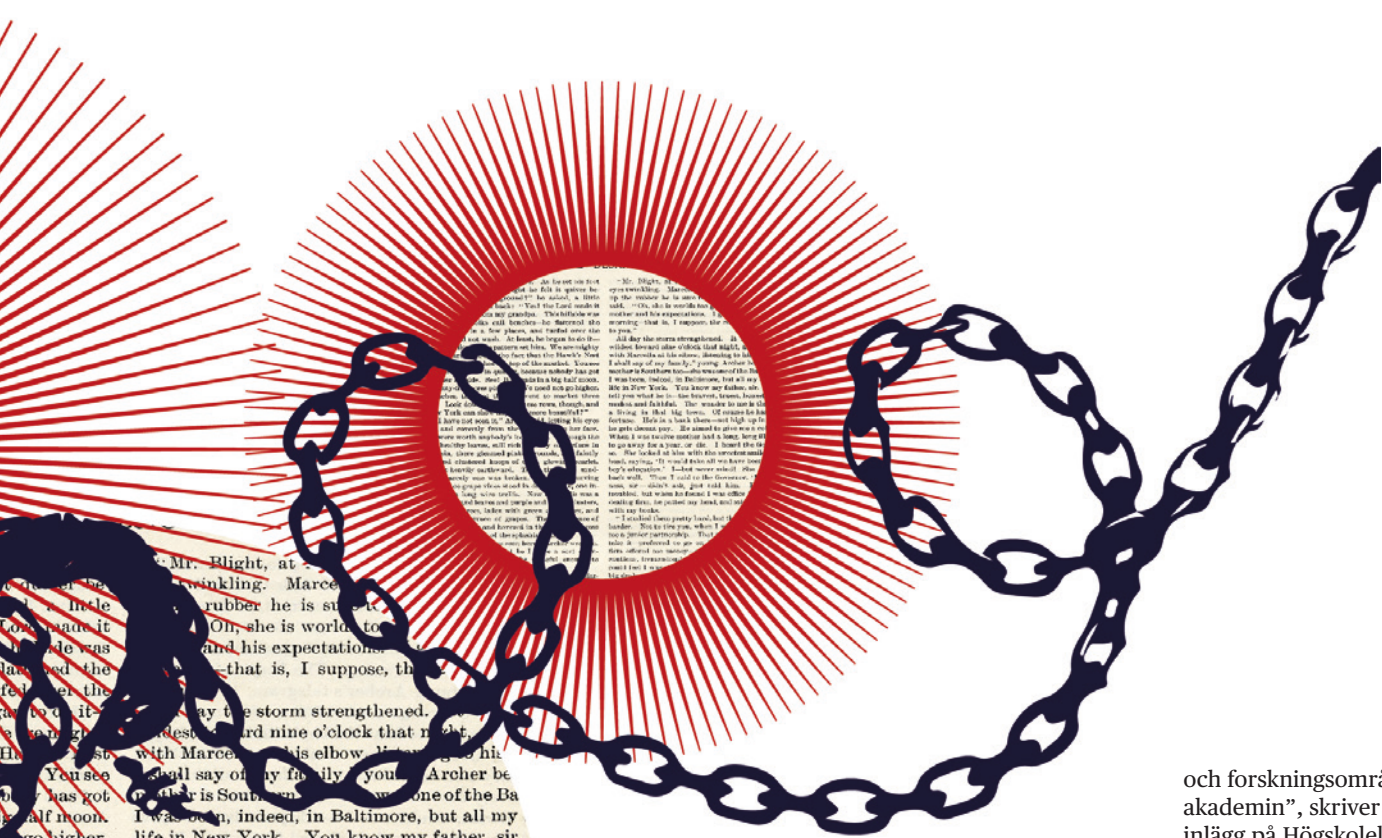
...för jag ville ha ett forum där vi kunde diskutera akademiska frågor. Det är uppenbart att fler hade samma behov.

ULF DALNÄS

Lika länge som det har funnits universitet - lika länge har debatten pågått om dess innehåll.

Under hela historien har man diskuterat om undervisningen är för religiös eller sekulär, om den är för vänster- eller högerorienterad. Akademin är fri, men också styrd. Vi väljer att gå åt ett visst håll och den som avviker från huvudspåret kan ha svårt att få utrymme, säger Christian Munthe.

Grunden i universitetens existensberättigande är att det finns ett slags konsensus, ett gediget system som alla är med på. Därför är det också ofrånkomligt att enskilda individer är missnöjda med vissa inriktningar, menar Christian Munthe.

Mr. Blight, at
 twinkling. Marce
 rubber he is st
 On, she is world
 and his expectations
 —that is, I suppose, th
 say the storm strengthened.
 edest, ward nine o'clock that night,
 with Marce... his elbow... his
 shall say of my family... you... Archer be
 that is South... one of the Ba
 I was born, indeed, in Baltimore, but all my
 life in New York. You know my father, sir.
 tell you what he is—the bravest, truest, honest
 modest and faithful. The wonder to me is th
 a living in that big town. Of course he has
 fortune. He's in a bank there—not high up in
 he gets decent pay. He aimed to give me a co
 When I was twelve mother had a long, long ill
 to go away for a year, or die. I heard the G
 so. She looked at him with the sweetest smile
 head, saying, 'It would take all we have be
 boy's education.' I—but never mind! She
 back. Then I said to the Governor, 'I
 ness, sir—didn't ask, just told him. I
 troubled, but when he found I was office'
 deploring him, he patted my head, and sai
 with my books.
 I studied them pretty hard, but th
 harbor. Not to care you, when I w
 man-juror partnership. That
 take it—preferred to go on
 firm offered me money—
 cautious, tremendous
 could feel I was
 big deal

- Resultatet av de kollegiala diskussionerna blir att du som individ kan uppleva att du får alltför begränsat utrymme. Men det är ju för att inte allas vår frihet ska bli beskuren, säger han.

Akademisk frihet ska bland annat garantera lärosätenas autonomi och forskarnas möjlighet att välja sina ämnesområden. Men det betyder inte att man får göra vad som helst. Till exempel får man inte skada någon som deltar i forskningen eller agera på ett sätt som strider mot lagen. Inte heller kan en ensam lärare bestämma vad en kurs ska ha för innehåll. Så

gott som alla beslut som fattas innanför universitetets väggar sker i samråd med chefer och andra kollegor, menar Christian Munthe.

- Bara för att du har vissa rättigheter, betyder det inte att andra är förpliktigade att hjälpa dig. Här kommer statens roll in, säger han. Staten har till exempel ingen skyldighet att fördela medel till alla som ber om dem. Att politiker efterfrågar forskning om klimathotet, demokratin eller antibiotikaresistens, är ganska självklart, tycker Christian Munthe. Utvecklingen inom områdena är viktig och frågorna berör många människor.

- Den politiska styrningen är ingen kränkning. Forskarna kan fortfarande välja om de vill ta emot pengarna. Men om de gör det, medför finan-

Christian Munthe

sieringen vissa skyldigheter, säger han.

Tanken om forskare som står helt oberoende från staten är inte realistisk i Sverige. Då skulle vi snart inte ha några universitet, enligt Christian Munthe.

- Staten har alltid makt över oss, sedan kan man alltid diskutera innehållet i politiken. Men statens engagemang är en förutsättning för universitetens fortlevnad.

Resonemanget betyder däremot inte att man ska vara passiv. Just nu deltar han med stort engagemang i diskussionen som följt på Mittuniversitetets beslut att avboka en föreläsning med Kajsa Ekis Ekman om hennes bok Om könets existens.

”Relativism, olika ramar för att tolka texter, liksom olika idéer om människors värde och rättigheter m.m. är alla etablerade teoribildningar

och forskningsområden i akademien”, skriver han i ett inlägg på Högskoleläckan.

- Egentligen tycker jag Hur-frågan är mer intressant än Vad-frågan. Vi borde prata mer om hur vi uttrycker oss i debatten. Vi förmodas ju vara proffs på att diskutera och argumentera för vår sak. Det är okej att känna sig lite kränkt emellanåt, det har inget med att ha fått sin akademiska frihet inskränkt att göra, säger han.

Fakta

Facebookgruppen

Högskoleläckan – gruppen för högskoleskvallor startade 2011 av Ulf Dalnäs, vice dekan för samverkan vid Konstnärliga fakulteten. Kontot administreras av Ulf Dalnäs, Johan Lundin och Daniel Ros.

I dagsläget har gruppen 18 600 medlemmar.

På kontot beskrivs Högskoleläckan med orden: “Här delar vi med oss av seriöst och tramsigt innehåll relaterat till högskolesektorn.”

Läs mer om Högskoleläckan i GU Journalen nr 1-2021.

<https://issuu.com/universityofgothenburg/docs/guj1-2021/18>.

Freda den akademiska miljön

Forskning och undervisning ska varken färgas av politik, kortsiktiga ekonomiska intressen eller ideologiska rättesnören.

Academic Right Watch har tagit på sig rollen att bevaka den akademiska friheten på svenska universitet.

Med jämna mellanrum skickar Academic Right Watch (ARW) ut nyhetsbrev. I det senaste presenterar gruppen dokument som visar att några studenters klagomål på sina föreläsare i sexologi egentligen är en politisk attack.

Enligt ARW ligger särintressen och en vänsterorienterad ideologi bakom studenternas kritik.

- Undervisning ska vara fri från politisk kläffingrighet. Så fort det finns en ideologisk norm, oavsett om den är ond eller god, försvinner den akademiska friheten, säger Jens Sörensen, docent och universitetslektor i globala studier.

Jens Sörensen är lokal representant för ARW i Göteborg. Stiftelsen finansieras genom insamlade medel - nyhetsbrevet innehåller ett Swishnummer - och har sedan starten 2015 publicerat 150 olika ärenden, där man anser att överträdelser har skett. De mest uppmärksammade fallen handlar om missnöjda

studenter som anmäler sina lärare för ideologiska övertramp.

- Studenternas frihet ligger i att de fritt kan välja vilka kurser de vill studera. Inte att de har rätt att styra innehållet, säger Jens Sörensen.

ARW har fått kritik från olika håll. De har anklagats för högerpopulism, uppvigling och antifeminism. Gruppens kamp mot den identitetspolitik de anser dominerar universitetet har blivit särskilt uppmärksammat.

- När vi började med vår dokumentation blev vi beskyllda för att vara "vänster" eftersom vi kritiserade new public management. Nu blir vi kallade konservativa stötar eftersom många av våra fall handlar om genus och identitetspolitik, säger Jens Sörensen.

ARW vill själva se sig som sanningssökare och som de yttersta försvararna av den akademiska friheten. En frihet som de tycker är på väg att inskränkas mer och mer.

- När det har gjorts jämförelser av hur stor den akademiska friheten är i olika europeiska länder ligger Sverige i botten, tillsammans med Ungern och Malta.

Jens Sörensen anser att vägen började gå utför i samband med autonomireformen för tio år sedan. Då slogs den första spiken i kistan när riksdagen beslöt att

ersätta det kollegiala styret med linjestyrning.

- Den politiska tillsättningen av rektorer och styrelseordförande har skapat ett system som påminner om Nazitysklands führeruniversitet. Ett universitet ska vara fritt från all politisk inblandning, upprepar han.

När riktig akademisk frihet råder är forskare och undervisarnde lärare fria och oberoende. De väljer själva vad de vill forska om och de säger vad de vill på lektionerna. Det ska varken finnas politiska eller ekonomiska intressen som lurar i bakgrunden.

- Forskares huvuduppgift är att söka sanningen. Det ska de kunna göra utan inblandning. Mina studenter ska veta att jag undervisar utifrån min forskning och tolkning, inte på uppdrag av regeringen, Ikea eller Volvo.

Att det kan finnas risker med fullständig akademisk frihet, är Jens Sörensen medveten om. Därför tycker han att forskningens ansvar, responsibility, är något som oftare borde finnas med i debatten.

- Forskning är ett av de mest konkurrensetsatta arbetsområden som finns och vi omgärdas av massor av oskrivna regler. Allt vi producerar står under ständig granskning. Med den akademiska friheten följer ett ansvar som ingen kan nonchalera utan att det straffar sig.

Foto: PRIVAT

Forskares huvuduppgift är att söka sanningen. Det ska de göra utan inblandning.

JENS SÖRENSEN

Våren 2022 blir Bo Rothstein gästforskare vid Harvard, det lärosäte där han började sitt internationella engagemang 1992. Han har nyligen också tilldelats Hans Majestät Konungens medalj i 8:e storleken med Serafimerordens band.

Rothstein lämnar över

– Min eventuella styrka som forskare har varit att jag upptäckt sådant som andra inte sett. Medan de flesta statsvetare intresserade sig för politik funderade jag på vad som skapar mänsklig välfärd. Och det visade sig i ganska liten utsträckning handla om vilket parti som vinner ett val.

Det förklarar Bo Rothstein som nu går i pension.

Som forskare ska man arbeta på att göra sig onödig, förklarar Bo Rothstein, professor i statsvetenskap.

– När jag nu lämnar QoG-institutet, som Sören

Holmberg och jag startade 2004, finns ett trettiotal yngre forskare som tar över. De kan allt jag kan samt en hel del som jag inte kan. Deras engagemang har lett till stora framgångar; ett av de senaste åren har institutet exempelvis fått fler VR-ansökningar accepterade än någon annan samhällsvetenskaplig institution i Sverige.

Statsvetare koncentrerar sig gärna på demokrati och politiska partier.

– Nu oroar sig exempelvis många för ökad populism och demokratins tillbakagång. Men jag menar att det finns annat som borde bekymra mer, som den enorma ökningen av ekonomisk ojämlikhet i stora delar av världen, inklusive Sverige.

Något verkligt oroande, som statsvetare tidigare inte

brytt sig om, är korruption.

– Under hela min grundutbildning nämndes korruption överhuvudtaget inte. Och allmänt fanns en uppfattning om att lite mutor kunde smörja hjulen. Forskarsamhället har dock ändrat sig på senare år och insett att korruption har kraftigt negativa effekter på allt som handlar om mänsklig välfärd; inget av FN:s globala hållbarhetsmål går att uppnå om man inte först skapar väl fungerande offentliga institutioner.

En av de viktigaste förutsättningarna för ett gott, icke-korrupt samhälle, är tillit mellan medborgarna. Den amerikanske statsvetaren Robert Putnam menade att tillit skapas när människor engagerar sig i frivilliga organisationer.

– Men det har visat sig inte riktigt stämma. Istället handlar social tillit om fungerande offentliga institutioner. För om inte ens statens företrädare är hederliga, vem är det då?

Korruption är dock ett svårdefinierat begrepp, påpekar Bo Rothstein.

– Den mest använda förklaringen är att korruption handlar om missbruk av offentlig makt för personlig vinning. Vad som räknas som missbruk eller egen vinning kan dock variera vilket gör begreppet luddigt. Inom QoG definierar vi därför istället vad som är motsatsen till korruption: opartiskhet. Med opartiskhet menar vi att offentliga tjänstemän inte får ta hänsyn till annat än vad som står i lagar och författningar →

→ - varken exempelvis kön, etniskt ursprung, politiska åsikter eller religion får ha någon betydelse.

Universiteten, som utbildar de offentliga tjänstemännen, har ett stort ansvar. Det var orsaken till att Bo Rothstein, tillsammans med initiativtagaren professor Lennart Levi, 2014 lanserade den så kallade Poznan-deklarationen.

- Den innebär att frågor som rör etik ska integreras i samtliga utbildningar, exempelvis av läkare, lärare, ekonomer, biologer och så vidare. För precis som den amerikanske statsvetaren Francis Fukuyama påpekat, är opartiskhet inget som kommer av sig självt, utan något som måste läras in och tränas upp. Samtliga 68 universitet som ingår i nätverket The Compostela Group of Universities har skrivit under deklarationen.

Bo Rothsteins förhållnings-sätt till etik sattes på ett konkret prov 2017. Efter knappt två år som professor vid Blavatnik School of Government vid University of Oxford såg han sig tvungen att sluta.

- Verksamheten bygger på en donation på hela 75 miljoner pund av miljardären Leonard Blavatnik och skolans vision lyder "A world better governed". När det uppdagades att Blavatnik också donerat en rejäl summa till Donald Trump frågade jag skolans ledning hur de tänkte agera. Svaret var att de inte tänkte göra något alls. Eftersom mitt område just är samhällsstyrningens kvalitet, kände jag att jag inte med någon trovärdighet i behåll kunde stanna kvar, och sade alltså upp mig.

Att återvända till GU ser Bo Rothstein dock inte som ett steg tillbaka.

- Jag trivdes väldigt bra i Oxford, inte minst med masterstudenterna från världens alla hörn. Men statsvetenskapliga institutionen vid GU klarar sig väldigt väl i en

Naturligtvis. Alla forskare har fel ibland, men det gäller att ha fel på ett intressant sätt.

BO ROTHSTEIN

internationell jämförelse, de tio mest citerade statsvetarna här är faktiskt mer citerade än de tio mest citerade i Oxford. Och RED 19-utvärderingen visade bland annat att vår institution hör till de absolut främsta i Europa.

Förutom forskare och lärare är Bo Rothstein också känd som debattör, något han själv dock gärna tonar ner.

- Jag varken bloggar eller twittrar och sitter inte i tv-soffor. Men jag tycker att det är konstigt med forskare som inte alls bidrar till det offentliga samtalet, har de verkligen inga resultat som kan intressera allmänheten? Självtackar jag gärna ja om jag får en inbjudan att hålla ett föredrag. Och ett tiotal försynta debattartiklar om året med några blygsamma kommentarer brukar det också bli.

Inte minst känd är han för sina ställningstaganden när det gäller genusforskning.

- I början av 2000-talet menade Yvonne Hirdman att min inställning till genusvetenskap var så bisarr att min person borde bli föremål för ett eget forskningsprojekt. Jag svarade att gärna det: det finns ett stort antal småfilmer från min barndom bevarade samt tidigare klasskamrater och rara flickvänner som säkert ställer upp. Men för att vara allvarlig, jag har inget emot genusvetenskap, det

som bekymrar mig är att disciplinen är så könssegregerad, med nästan enbart kvinnliga forskare och studenter. Självt menar jag att om det är någon som ägnat sig åt jämställdhet så är det jag: av de 17 doktorander jag handlett har tio varit kvinnor, liksom 14 av de 23 postdoktorer som varit anställda i mina projekt.

Förutom genus har Bo Rothstein på senare tid bland annat debatterat coronakrisen, populism, religiositet samt ekonomipriset till Alfred Nobels minne.

Har det hänt att du haft riktigt fel?

- Naturligtvis. Alla forskare har fel ibland, men det gäller att ha fel på ett intressant sätt. Putnams teori om tillit var exempelvis felaktig, men ledde till en viktig diskussion som drev utvecklingen framåt. Beroende på hur man bedriver forskning finns också olika risk att ha fel: Den som utgår från en teori riskerar att bara leta upp sådant som stöder teorin och den som utgår från en viss metod riskerar belysa ett problem på ett alltför snävt vis. Ett tredje sätt är att utgå från ett problem och att använda metod och teori som verktyg. Visst kan det bli fel ändå, men fokuseringen på problemet gör att man har lättare för att ändra angreppssätt och göra om.

Ytterligare ett problem för en forskare kan vara att vilja alltför mycket.

- "Willing that cannot be willed" är ett uttryck som den norske statsvetaren Jon Elster lanserat. Det betyder att ju mer man vill något desto osannolikare är det att detta händer. Man blir exempelvis inte kär eller kreativ bara för att man väldigt gärna vill. Istället bör man skapa goda förutsättningar för att det man vill ska hända och sedan släppa lite på kontrollen.

När Bo Rothstein nu går i pension kommer han inte att

enbart odla sin trädgård i italienska Ligurien. Han kommer också att vara senior advisor vid ett antal forskningsprojekt, vara gästforskare vid Harvard under våren 2020 samt dyka upp på institutonen i Göteborg om det händer något kul.

- Även om det känns skönt att gå i pension känner jag ett visst vemod också. Att ha fått arbeta vid statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet har varit ett privilegium. Jag har exempelvis aldrig upplevt tillstymmelse till konflikt med någon av prefekterna. Och av de många framstående statsvetenskapliga institutioner i olika delar av världen där jag jobbat kan ingen mäta sig med den i Göteborg.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

Bo Rothstein

blev professor vid Institutet för arbetslivsforskning 1994 och professor vid Göteborgs universitet 1995. Tillsammans med Sören Holmberg startade han här 2004 QoG – Quality of Government Institute. 2016–2017 var Bo Rothstein professor vid University of Oxford. Han har också varit gästprofessor vid bland annat universitetet i Bergen, Harvard, Sydansk universitet och Aalborg universitet.

Senaste böcker: *Controlling Corruption – The Social Contract Approach* samt *The Oxford Handbook of the Quality of Government*; redaktörer: Andreas Bågenholm, Monika Bauhr, Marcia Grimes och Bo Rothstein.

Familj: Fru och två barn.

Bor: I centrala Göteborg och i norra Italien.

Förebild: Elinor Ostrom som 2009 var den första kvinna som tilldelades ekonomipriset till Alfred Nobels minne, något som Bo Rothstein starkt stödde i egenskap av sakkunnig vid Kungl. Vetenskapsakademien.

Några medarbetare om Bo Rothstein...

Sören Holmberg
Professor emeritus
i statsvetenskap

– **Bo har varit** Don Bosso och jag Consigliere i vårt samarbete. Har varit fantastiskt. Dock, ska gudarna veta att han inte alltid lyder råd. Men bra har det blivit. Man kan lita på Bo!

Anna Persson
Docent i statsvetenskap

– **Jag har haft** förmånen att arbeta nära Bo Rothstein i nästan 20 år. Att jobba med Bo är att ha en aldrig sinande källa till inspiration bredvid sig. Den nyfikenhet och drivkraft Bo besitter är få förundade. Dessutom är det få som är lika modiga inom forskningen som Bo. Problemen han angriper är ofta både svåra och komplexa. Därtill väjer Bo sällan för nya utmaningar. QoG-institutet är ett strålande exempel på Bos sätt att jobba. Alltid är samhällsrelevansen en ledstjärna, liksom viljan att dela med sig av kunskapen och framgången - till kollegor, studenter och samhället i stort. Det brukar sägas att ålder bara är en siffra. Jag hoppas och tror att detta även gäller pensionsåldern.

Mikael Gilljam
Prefekt vid statsvetenskapliga institutionen:

– **När Bo kom** till GU 1995 var statsvetenskapliga institutionen fortfarande väldigt svensk. Bland det första han gjorde var därför att arbeta för att vi skulle vara med på de stora internationella statsvetenskapliga konferenserna. Det har lett till att ett tjugotal GU-forskare brukar vara med på exempelvis American Political Science Associations konferens, samtidigt som andra svenska lärosäten bara har med ett fåtal medarbetare.

– Bo är alltid väldigt engagerad, exempelvis arbetade han hårt för att Elinor Ostrom skulle få ekonomipriset till Alfred Nobels minne 2009. Han gjorde ett hästjobb som ansvarig för institutionens självvärdering inom RED 19 och har varit oerhört engagerad som viceprefekt för forskning. Under sina år här har han dragit in cirka 175 miljoner kronor i forskningsmedel som huvudsökande, förutom anslag där han varit medsökande. Samtidigt saknar han hybris och står med båda fötterna på jorden. Han är helt enkelt ett föredöme för forskarsamhället.

Andreas Bågenholm
Programchef på
QoG-institutet

– **Jag har jobbat** nära Bo i nästan tio år och det som har varit mest slående under hela den här tiden är hans enorma drivkraft och kreativitet att hela tiden hitta nya uppslag och möjligheter till finansiering. Det främsta exemplet på detta, men långtifrån det enda, är så klart QoG-institutet, som på kort tid blev ett av de största - om inte det största - inom korruptionsforskning. Bo har en sällsynt förmåga att entusiasmera och inspirera, två egenskaper som är svåra att överskatta betydelsen av när det kommer till forskningsledning. Med risk för att låta alltför devot har det varit ett privilegium att få jobba med Bo under så lång tid.

Marcia Grimes
Professor i statsvetenskap

– **Både inom** QoG och vid institutionen som helhet har Bo prioriterat en positiv forskningsmiljö. Hans filosofi är att man utgår från ett gemensamt problem men att det sedan är upp till varje forskare att själv bestämma vilken specifik fråga som hen vill studera inom

området. Inom QoG är det också självklart att läsa och diskutera varandras texter på ett generöst sätt och att komma med konstruktiv kritik. Seminarier och konferenser är öppna även för intresserade utanför gruppen vilket leder till ännu mer intressanta samtal.

Aiysha Kanval Varraich
Doktorand
vid QoG-institutet

– **Bo har varit** och är fortfarande en av mina främsta mentorer i den akademiska världen. Det var som hans forskarasistent som jag började förstå hur akademisk kunskapsproduktion fungerar, utan den erfarenheten hade jag nog inte blivit forskare. Han visade hur det går till att hitta och utarbeta egna idéer samt hur en idé kan utvecklas till ett riktigt projekt. Som nybörjare fick jag ta plats utan att mina insatser eller förslag förminskades. Han är en diskret mentor som inte i onödan lägger sig i och hans öppenhet för idéer som skiljer sig från hans egna har bidragit till att väsentligen flytta fram korruptionsforskningen - det största beviset är QoG-institutet. Bo har alltid sagt att han skulle gå i pension vid 65 men eftersom han är en sådan genuin forskare trodde jag aldrig på honom. Jag antar dock att han har nya projekt på gång och önskar honom lycka till med allt.

Mer osynliga hot mot demokratin

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Allan Eriksson**

Vilken rätt har staten att bestämma att medborgarna ska vaccinera sig? Den frågan ställdes redan under 1800-talet, när smittkoppsvaccinering blev obligatoriskt i Sverige och i många andra länder.

– Motståndet mot vaccinationer är lika gammalt som själva vaccinationerna, berättar Johannes Lindvall. Han är ny August Röhss-professor i statsvetenskap.

GU Journalen träffar Johannes Lindvall på statsvetenskapliga institutionen dit han cyklat från centralen, efter att ha tagit tåget från Lund, där han arbetar i ytterligare några veckor. Han viker ihop sin tvåhjulning till ett behändigt paket som han tar med sig in genom glasentrén. Det var 17 år sedan han disputerade här, nu är han tillbaka efter att också ha hunnit vara verksam vid bland annat Oxford och Harvard.

Samhällsvetenskaplig och humanistisk forskning är viktigt, inte minst för att lära oss se på vår samtid med nya ögon, förklarar Johannes Lindvall.

– Vi tror gärna att vårt eget land och vår egen tid är unika, men det går nästan alltid att dra paralleller till andra länder och epoker. Ska skolan vara offentlig eller privat, statlig eller kommunal? Hur bör polisen styras? Ska det vara obligatoriskt att vaccinera sina barn? Det funderade människor på under 1800-talet också.

Johannes Lindvalls senaste bok, *Inward Conquest*, handlar just om hur offentliga tjänster, som skolan och polisen, har vuxit fram sedan 1800-talet. Men han är också engagerad i andra projekt, exempelvis om migrationspolitiken och välfärdsstaten och om statsbyggnad.

Samhällsvetenskap, inte minst statsvetenskap, ska tjäna allmänhetens intresse, menar han.

– Statsvetenskap handlar om hur samhället fungerar och i en demokrati är det en fråga som angår alla. Därför är medverkan i den offentliga debatten en viktig del av mitt arbete; om jag inte på ett begripligt sätt kan förklara vad jag håller på med, då ägnar jag mig antagligen åt fel saker.

Johannes Lindvall har bidragit till debatten bland annat genom medverkan i två böcker. *134 dagar: om regeringsbildningen efter valet 2018* bygger på ett forskningsprojekt, lett av Jan Teorell, som handlar om varför det tog så lång tid att bilda den nuvarande regeringen. *Samverkan och strid i den parlamentariska demokratin*, från 2017, tog sin utgångspunkt i situationen efter valet 2014, då riksdagen röstade ner regeringens budget och statsministern hotade med extraval.

– Rapporten bygger på en undersökning som några kollegor och jag gjorde eftersom vi var oroliga för vad vi uppfattade som politikernas allt större oförmåga att hantera konflikter. Vår studie gjorde oss dock försiktigt optimistiska. Viljan att få det politiska systemet att fungera är trots allt stor, tvärtemot vad man ibland kan tro när man följer massmediernas rapportering.

Johannes Lindvall

Aktuell: Ny August Röhss-professor i statsvetenskap.

Bakgrund: Disputerade vid GU 2004, postdoktor i Oxford 2007–2010, professor i Lund 2013, gästforskare vid Harvard 2016–2017.

Böcker i urval: *Inward Conquest*, tillsammans med Ben Ansell (2021), *Reform Capacity* (2017), *134 dagar*, tillsammans med Jan Teorell, Hanna Bäck och Johan Hellström (2020), *Samverkan och strid i den parlamentariska demokratin*, tillsammans med Hanna Bäck, Carl Dahlström, Elin Naurin och Jan Teorell (2017). De båda svenskspråkiga böckerna går att ladda ner från nätet.

Familj: Fru och två barn.

Senast lästa bok: *Summerwater* av Sarah Moss.

Boktips: *Ordinary People in Extraordinary Times* av Nancy Bermeo.

Senaste film: *Tomboy* av Céline Sciamma.

Ett exempel på uppslutningen kring det demokratiska systemet kom i början av juni då konstitutionsutskottet presenterade sin granskning av regeringens hantering av covid-19-pandemin.

– **Ett enat utskott** kom med betydande kritik, som även de partier som ingår i regeringen skrev under på. Att partier som har väldigt olika uppfattningar kan vara överens om de politiska spelreglerna ser jag som ett styrkebevis. Jämför med exempelvis USA där minsta förändring i vallagarna eller valdistriktens gränser leder till långdragna tvister.

Även om demokratin förefaller vara stark just i Sverige finns anledning att oro sig över utvecklingen i världen i stort, menar Johannes Lindvall.

– Hoten mot demokratin är svårare att uppfatta idag. Tidigare i historien var skillnaderna mellan demokratier, totalitära stater och militärdiktaturer tydliga för människor. Idag undergrävs demokratin av partier som bekänner sig till demokratiska principer men som gör det svårt eller omöjligt för andra partier att göra sig gällande.

Demokrati är i grunden ett regelverk för att fatta politiska beslut, påminner Johannes Lindvall.

– Demokrati bygger på idén att vi klarar av att leva tillsammans även om samhället präglas av motsättningar. Det har alltid funnits de som har hävdats att demokratiska samhällen är svaga eftersom de inte kan samla nationen. Men jag tycker att vi ska vara stolta över att vi har ett politiskt system som bygger på respekt för olika människors uppfattningar.

Den 10 januari trädde den så

kallade pandemilagen i kraft som bland annat gör det möjligt för regeringen och myndigheterna att begränsa människors mötes- och demonstrationsfrihet.

- Det framgår av regeringsformens kapitel 2 att inskränkningar får göras i mötes- och demonstrationsfriheten för att motverka en farsot. Pandemilagen är alltså inte någonting konstigt i sig. Det man dock kan oroa sig för är att uppfattningen om vad som är normalt förskjuts. Därför är det viktigt att inskränkningarna av medborgarnas fri- och rättigheter inte behålls längre än absolut nödvändigt.

Johannes Lindvall är upp vuxen i en akademikerfamilj. Hans mamma, Ingrid Elam, är en känd kulturpersonlighet som bland annat var dekan för Konstnärliga fakulteten i sex år. Hans pappa var professor i romanska språk i Lund och i Göteborg.

Var det självklart för dig att göra akademisk karriär?

- Nej, det var nog mest så att det ena ledde till det andra. Men jag växte upp i ett hem med ständiga diskussioner om politik och litteratur och det påverkade mig mycket. Att jag läste just statsvetenskap berodde nog på den tuffa period Sverige befann sig i, både ekonomiskt och politiskt, i början av 1990-talet; jag ville helt enkelt förstå vad som hände och hur politik fungerar i praktiken. Nu är jag tillbaka på min gamla institution. Jag ser fram mot att återknyta kontakten med mina gamla lärare och kollegor men också att få göra nya bekanskap. Självklart hoppas jag kunna bidra till den fortsatta utvecklingen.

Megaprojekt i hamn

Foto: SARA MAC KEY

Ett körverk som hålls samman av tiden, så sammanfattar Håkan Möller den historia över världens 5 000-åriga litteratur som han under sex år varit en av huvudredaktörerna för.

– Att få ansvar för ett nytt standardverk inom litteraturvetenskap är en chans man bara får en gång i livet. Så när jag fick frågan tvekade jag inte att tacka ja.

När Anders Bergman på Natur & Kultur ställde frågan hade Håkan Möller, professor i litteraturvetenskap, egentligen bara ett förbehåll.

– Jag ville inte ta detta väldiga ansvar helt själv. Jag föreslog därför att dela huvudredaktörskapet med Carin Franzén, professor i litteraturvetenskap vid Stockholms universitet, som jag just då samarbetade med.

Senast en svensk världslitteraturhistoria publicerades var 1990 då *Litteraturens historia i världen* gavs ut. Den boken har två författare: Ingemar Algulin och Bernt Olsson.

– Senast en svensk litteraturhistoria gavs ut var 1990. I det nya verket har vi försökt hitta en balans mellan tradition och förnyelse, förklarar Håkan Möller.

– Denna gång har vi tagit hjälp av 22 kollegor som ansvarat för olika avsnitt i boken. Att skriva en världslitteraturhistoria är förstås en omöjlighet, men det har varit inspirerande och givande att trotsa svårigheterna. Det går exempelvis inte att vara heltäckande, utan vår ambition har istället varit att väcka lust och nyfikenhet. Därför har vi valt medarbetare som inte bara har goda kunskaper inom sitt område, utan även är skickliga skribenter. Varje medarbetare har själv fått ge färg åt sin framställning och fått bestämma vilka författare eller verk de vill lyfta fram, men

Också det sena 1800-talet, då romanen blev den ledande litteraturform som den ju fortfarande är, var en tid då utvecklingen leddes av kvinnor, både som författare och läsare.

HÅKAN MÖLLER

Carin och jag har förstås bidragit med både detaljer och övergripande synpunkter.

Även om det är en världs-litteraturhistoria, utgör den västerländska litteraturen bokens huvudspår, förklarar Håkan Möller.

– **Skälen är både** pedagogiska och praktiska. Dels vänder vi oss i första hand till läsare inom det svenska utbildningssystemet där västerländsk litteratur dominerar, dels är begränsningar nödvändiga. Samtidigt är det varken möjligt eller önskvärt att avgränsa den västerländska kulturen från omvärlden; vår litteraturhistoria börjar exempelvis med kilskrifter och hieroglyfer från Sydvästasien. Vi har även uppmuntrat huvudförfattarna att tänka i nya banor när det gäller inplaceringen av de utomeuropeiska avsnitten, istället för att avsluta med ett pliktskyldigt appendix om icke-västerländsk litteratur.

Ett annat sätt att underlätta en mer global ansats har varit att avstå från den annars vanliga kapitelindelningen efter epoker, som klassicismen, upplysningen och romantiken. Dessa beteckningar saknar relevans utanför västvärlden, förklarar Håkan Möller.

– **Istället är avsnitten** uppdelade i tidsblock. Den kronologiska berättelsen avbryts dock på olika ställen av fördjupningsartiklar om litteraturens förhållande till andra konstarter, som film, musik och bildkonst. Också den syn på estetik som uppstod på 1700-talet, då författaren och verket blir viktigare än litteraturens nytta, lyfts fram i en fördjupning. Även litteraturens förhållande

till religionen – som Bibelns respektive Koranens samspel med litteraturen – liksom förhållandet politiken och bokmarknaden har fått särskilda avsnitt.

Dessutom är medieteknologi ett spår som följs genom hela verket, från Mesopotamiens lertavlor, Egyptens papyrus och den kinesiska traditionen att skriva på sköldpaddsskal, till boktryckarkonstens revolutionerande betydelse för litteraturen fram till dagens e-böcker.

En viktig utmaning har varit att hitta en balans mellan tradition och förnyelse, påpekar Håkan Möller.

– Somligt innehåll, som tidigare varit självklart, har nu fått göra lite på sig för att ge rum åt annat som tidigare hamnat i skymundan. Ett exempel är 1600-talet som förr brukade framställas som det franskklassicistiska århundradet med manliga dramatiker i centrum. Men det var också en tid av salongskultur som främst bars upp av intellektuella kvinnor. Också det sena 1800-talet, då romanen blev den ledande litteraturform som den ju fortfarande är, var en tid då utvecklingen leddes av kvinnor, både som författare och läsare.

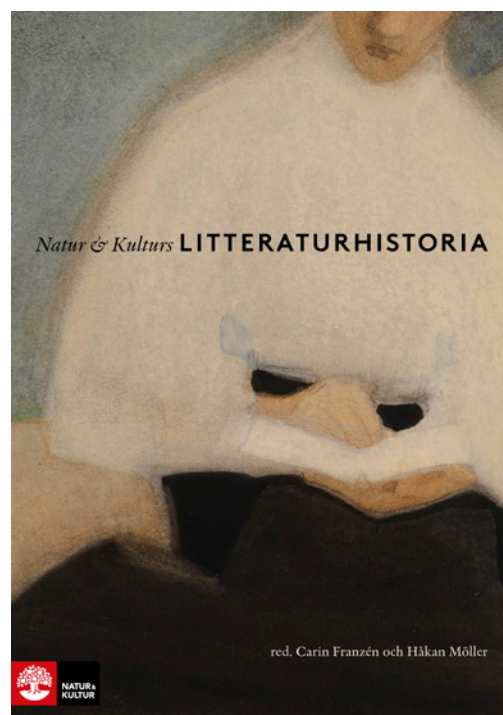
Samtliga verk som finns på svenska anges med svensk titel. I annat fall anges originaltitel samt den svenska översättningen, allt för att underlätta vidare läsning.

Av de 22 medverkande författarna är fyra anställda vid GU och en har disputerat här, förklarar Håkan Möller.

– Att hålla samman ett så stort projekt, som löper över sex år, har förstås inneburit en del samordningsproblem.

Förlaget Natur & Kultur har varit föredömligt förstående när det gäller tidtabeller som inte hållits och andra svårigheter som alltid uppstår vid komplicerade samarbeten. Ett tag oroade Carin och jag oss för att boken inte skulle bli klar förrän vi båda hunnit gå i pension. Vi är nu mycket nöjda med att ha klarat den tidsramen, dessutom med god marginal.

Eva Lundgren

red. Carin Franzén och Håkan Möller

Fakta

Huvudredaktörer för Natur & Kulturs litteraturhistoria är Carin Franzén, professor i litteraturvetenskap vid Stockholms universitet, och Håkan Möller, professor i litteraturvetenskap vid GU. Förutom redaktörerna medverkar 22 skribenter, varav följande från GU: Åsa Arping, Mats Jansson, Tetz Rooke och Martin Svensson Ekström. Dessutom medverkar Lisa Vikström som disputerat vid GU.

Hjälper dig med forskningsappen

Funderar du på att använda digital teknik i din forskning men är osäker på hur? Då kan Appademin vara något för dig. Tanken är att forskare hjälper andra forskare när det gäller rådgivning och teknisk utveckling inom det digitala området.

Det finns en stor potential i att kunna använda appar som en del av forskningen, förklarar Alexandra Weilenmann, professor i interaktionsdesign och en av initiativtagarna till Appademin.

- När man arbetar med tillämpning av IT är det viktigt att inte bara utgå från teori, man behöver också konstruera saker och testa dem i verkligheten. Detta var en viktig utgångspunkt när vi startade Avdelningen för människa-datorinteraktion och anställde en forskningsingenjör, Sebastian Andreasson, med erfarenhet som utvecklare inom industrin.

Ett exempel på en forskningsapp är *Work from Home Movement* som forskargruppen lanserade i höstas.

- Det är ett forskningsprojekt som undersöker hur mycket människors rörelsemönster påverkats av pandemin. Appen samlar data som redan finns i våra smarta telefoner, som hur många steg vi tar per dag, och jämför sedan med data från före pandemin.

En fördel med att utnyttja teknik, som appar, mobiler eller klockor, i forskningsstudier är att

Alexandra Weilenmann

Mattias Rost

många redan har tillgång till dem och är vana att använda dem i sin vardag, förklarar Alexandra Weilenmann.

- **En annan fördel** med appar i forskningsstudier är att forskaren kommer nära användaren, men också att användaren får en större inblick i den pågående forskningen. I WFH-appen till exempel får deltagarna veta sina resultat med en gång, istället för att vänta på en rapport som kanske kommer om tre år. Det ökar engagemanget men stämmer också väl med den transparens och öppenhet som alltmer betonas inom forskningen.

Mattias Rost är kontaktperson för Appademin. Han menar att

En annan fördel med appar i forskningsmanhang är att forskaren kommer nära användaren.

ALEXANDRA WEILENMANN

det är viktigt att avmystifiera tekniken.

- Många tror att digital teknik är något väldigt svårt, och det kan det förstås vara, men långt ifrån alltid. Vi som jobbar med Appademin kan en massa om hur man bygger digitala prylar och överhuvudtaget tänker digitalt. Och eftersom vi ser möjligheterna vill vi gärna hjälpa kollegor på olika institutioner och bidra till att föra forskningen framåt.

Appademin kan bland annat hjälpa till med att svara på frågor om vilken typ av app som kan vara intressant för ett projekt och om det kanske redan finns en lösning som går att använda, berättar Mattias Rost.

- "There should be an app for that" är kanske ett lite slitet uttryck men forskare som kommer till oss har just den typen av tankar. Den tekniska lösning man väljer kan dock påverka forskningen, därför är det viktigt att vi jobbar tillsammans så att lösningen tas fram utifrån forskningsfrågorna.

Intresset för forskningsappar har visat sig stort bland forskare på GU, menar Alexandra Weilenmann.

- Vi vill jobba tillsammans med forskare från alla discipliner för att digitalisera forskningsverksamheten på vårt universitet.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Peter Larsson**

Fakta

Appademin är ett initiativ från institutionen för tillämpad IT. Mer information finns här: <https://hci-gu.github.io/appademin/>.

Tre år av bildberättande

Litteracitet handlar inte bara om förmågan att läsa och skriva text utan också om visuella uttryck. Det är skälet till att Läsrörelsen för tre år sedan startade projektet *Bildberättande och konsten att läsa bilder*.

En av projektets sakkunniga är Tarja Karlsson Häikiö, som kommer att medverka inom projektet på Bokmässan i höst.

Konsten att läsa bilder är en del av konsten att läsa, menar Tarja Karlsson Häikiö, professor i visuell och materiell kultur på HDK-Valand.

- Bildundervisningen i skolan innehåller bildanalys men barn och unga behöver, förutom att träna på att sätta ord på det de ser, även öva upp sin källkritiska förmåga. För att göra det behöver de skapa själva, handens arbete hjälper förståelsen. Särskilt i vår tid, där vi översköljs av bilder, som dessutom ofta är manipulerade, är det viktigt att lära sig tolka, förstå och kritiskt studera olika sorters visuella uttryck.

Det var Läsrörelsens ordförande och projektledare, Elisabet Reslegård, som frågade Tarja Karlsson Häikiö om hon kunde vara sakkunnig när satsningen *Bildberättande och konsten att läsa bilder* startade på Bokmässan 2018. Projektet, som sträcker sig från grottmålningar till data-spel, fortsatte hösten 2019 och våren 2020 med konferenser/fortbildningsdagar för pedagoger i alla stadier i sju regioner. Detta gjordes i samarbete med museer, konsthallar och kulturskolor. Projektet har också resulterat i gratis-material i form av en idéskrift och 19 filmer för skolor och andra.

- Genom olika sorters konstutövande kan ungdomar få bättre insikt om sig själva, inte minst eftersom deras identitet ofta är kopplad till ett intresse för

exempelvis musik eller bild, påpekar Tarja Karlsson Häikiö. Vikten av kunskaper inom konst och medier är också något som Unesco betonar. Även EU lyfter fram visuell och medial litteracitet som nyckelkompetenser varje medborgare behöver för att klara sig väl, vilket i sin tur kopplar till kulturell medvetenhet och kulturella uttrycksformer.

Från regeringshåll är dock inställningen ganska ambivalent, menar Tarja Karlsson Häikiö.

- I många sammanhang, som i *Kulturutredningen* från 2009, framhålls kultur som något centralt för varje människa. Samtidigt får estetiska ämnen i skolan alltmer stå tillbaka för andra kunskaper som uppfattas som viktigare för det kommande arbetslivet.

Under rubriken *Läs! Läs! Läs!* kommer projektet om bildberättande att vara med på Bokmässan i höst. Då ska Tarja Karlsson Häikiö tala om bildundervisningens betydelse i skolan.

- I förskolans läroplan finns idag sju mål när det gäller språk men bara ett enda om estetiska uttrycksformer. Jag önskar att det förs in flera och önskar dessutom att det införs ett övergripande estetiskt perspektiv i grundskolan samt att de estetiska ämnena åter blir kärnämnen i gymnasiet, precis som de var före 2011.

Eva Lundgren

Fakta

Det var Elisabet Reslegård som 2000 startade den ideella föreningen *Läsrörelsen* med syftet att, genom olika arrangemang, öka läsintresset hos barn och unga. Projektet *Bildberättande och konsten att läsa bilder* startade 2018 och har bland annat inneburit projekt i sju regioner i Sverige med bland annat konferenser/fortbildningsdagar, filmvisningar samt specialarrangemang med kulturskolorna.

Se <https://www.lasrorelsen.nu/>.

Tarja Karlsson Häikiö menar att förmågan att förstå bilder är viktiga i vårt alltmer bildrika samhälle.

Foto: JOHAN WINGBORG

Nystart för nätverk om smärta

Efter det första fysiska mötet hösten 2019 följde ett år av inställda träffar på grund av pandemin. Men nu är smärtforskningsnätverket igång igen, denna gång digitalt.

- Mötena handlar om all sorts smärta, men också om praktiska råd, inspiration och samarbetsglädje, säger initiativtagarna Paulin Andréll och Anna Grimby Ekman.

Vårens iskalla vindar har bytts mot värmande sol och grönska i trädgården som omger smärtcentrum vid Sahlgrenska Universitetssjukhuset Östra. Paulin Andréll, specialistläkare och adjungerad universitetslektor vid Sahlgrenska akademien, kommer ut från byggnaden där hon verkar och slår sig ner på coronasäkert avstånd från nätverkskollegan Anna Grimby Ekman, universitetslektor vid avdelningen för samhällsmedicin och folkhälsa. På en gräsplätt i bakgrunden värmer ett par fysioterapeuter upp en grupp smärtpatienter inför stavgång.

Smärta delas ofta in i akut, långvarig eller cancerrelaterad. Därför är de som forskar om smärta utspridda på i stort sett alla medicinska områden, vilket gör att smärtforskare kan känna sig rätt ensamma. Det var en av flera anledningar till att de drog igång smärtforskningsnätverket.

- Vi behöver varandras stöd, kunskap och erfarenheter. Genom nätverket kan vi nå varandra, utveckla forskningen och därigenom hjälpa fler människor till ett bättre liv, säger Paulin Andréll.

- Det är viktigt inte minst för doktorander som är nya i forskarvärlden. Jag önskar att det hade funnits ett sådant nätverk när jag doktorerade, säger Anna Grimby Ekman.

De hoppas att nätverket ska bli ett sätt att sammankoppla alla inom regionen

som på något sätt ägnar sig åt smärtforskning eller håller i utbildningar om smärta.

- Samverkan mellan olika professioner som forskar och arbetar kliniskt med smärta kan på så sätt öka, samtidigt som forskarstudierna får högre kvalitet, säger Paulin Andréll.

Smärtforskningsnätverkets möjligheter är närmast oändliga, menar de båda initiativtagarna.

- Många av våra studier kräver att man jobbar i projektgrupper. Genom nätverket kan man hitta nya samarbetspartner som ger starkare och mer konkurrenskraftiga grupper som dessutom kan genomföra fler studier. Nätverket gör det också lättare att föra ut forskningsresultat, säger Anna Grimby Ekman.

- Vi jobbar också för att bygga upp ett forsknings- och kunskapscenter och utveckla tydliga samarbetsformer och strukturer för forskare som har smärta som fokus eller som delområde, säger Paulin Andréll.

- Så kom och prata med oss, avslutar Anna Grimby Ekman. Alla smärtforskare är välkomna!

Hur presenterar man en poster på ett bra sätt? Det var temat för smärtforskningsnätverkets doktorandmöte.

- **I genomsnitt tittar en besökare** bara en minut på en poster. Därför gäller det att göra den intressant och inbjudande med ett tydligt budskap, förklarade Paulin Andréll, som sedan steg för steg gick igenom hur man gör.

För Veronica Lilja, ny doktorand på institutionen för vårdvetenskap och hälsa, är nätverket ett sätt att knyta kontakter.

- Jag forskar om personcentrerad rehabilitering för personer med långvarig smärta. Eftersom jag är ny både i Göteborg och i den akademiska miljön har jag inte så många kontakter och kan känna mig ganska ensam. Då är det skönt att få vara en del av ett större sammanhang.

Lite senare på doktorandmötet visade

läkaren Malin Kim en film om den digitala smärtskolan som hon och hennes kollegor tagit fram för att underlätta rehabilitering av smärtpatienter. Men hur ska fler inom vården få kännedom om filmen så att den kommer patienterna till gagn? En av deltagarna frågar om man får göra reklam för filmen på sin arbetsplats, en annan om de testat filmen på patienter med kognitiva svårigheter och en tredje tipsar om möjligheten att förmedla filmen via vårdappar.

- Att sprida goda exempel och kunna hjälpa andra med forskningsutvärdering är just syftet med nätverket, säger Paulin Andréll.

Den digitala omställningen under pandemin har gjort det möjligt för fler att delta i nätverksmötena. I framtiden blir det troligen en blandning av onlinemöten och fysiska möten.

- Om covidsituationen tillåter, hoppas vi kunna ha en fysisk smärtforskningsdag den 25 november. Det finns fördelar med digitala möten men vi saknar det sociala i att träffas.

Planen är att hålla 6-8 doktorandmöten och 3-4 nätverksmöten per år.

Text & foto: Anna Rehnberg

Fakta

Smärtforskningsnätverket: Ett forum för smärtforskare vid Sahlgrenska akademien och inom Västra Götalandsregionen. Nätverket riktar sig till alla som forskar inom området smärta; det kan handla om klinisk forskning, epidemiologisk forskning eller grundforskning. Inriktningen kan vara både inom akut, cancerrelaterad och långvarig smärta.

Mer information: www.gu.se/medicin/forskningsnatverk-for-smarta
www.ucr.uu.se/nrs/

Paulin Andréll och Anna Grimby Ekman, som startade nätverket för smärtforskning, står utanför Östra sjukhuset och i bakgrunden förbereder några fysioterapeuter stavgång med patienter som lider av smärta.

ORDBOKEN

som samhällsspegel

Är "bög" ett kontroversiellt ord och hur vet man det? Ett sätt är att studera hur ordet används i olika sammanhang och i olika medier. *Svensk ordbok*, som nu kommer ut med sin andra upplaga, bygger på textsamlingar med flera miljarder ord och kan därför svara på hur ordet uppfattas.

Det är en forskargrupp vid institutionen för svenska språket som arbetar med *Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien* (SO). Första upplagan kom 2009 och bygger på ett par hundra miljoner ord, främst från tidningar och skönlitteratur. Den nya upplagan utgår från flera miljarder ord och denna gång finns också det mer vardagliga språket i bloggar och sociala medier med, berättar Stellan Petersson, universitetsadjunkt i svenska.

- Arbetet med ordboken har två sidor: det handlar dels om att vetenskapligt undersöka och beskriva modern svenska, dels om att skapa en produkt som allmänheten kan använda. Det ställer oss inför en del utmaningar, exempelvis när det gäller kontroversiella ord. Många uppfattar SO som normativ och kan därför tycka att vi inte ska ha med ord som är diskriminerande eller fördomsfulla. Men vårt uppdrag är i första hand att skildra språket sådant som det är, inte att bestämma vilka ord människor ska använda.

Vissa ord som tidigare upp-

fattats som nedsättande behöver dock inte vara det idag.

- Ett exempel är "bög" som sågs som kränkande för några decennier sedan men som nog är mer neutralt nu. Men hur ordet uppfattas beror förstås på sammanhanget. I SO har ordet försetts med kommentaren "något vardagligt; kan uppfattas som nedsättande". Också "hen", som det tidigare varit ganska mycket diskussion om, har blivit en del av vardagsspråket. Båda orden är exempel på hur en ordbok kan spegla utvecklingen i samhället.

En nyhet är att forskarna i högre grad än tidigare tagit hänsyn till de sju diskrimineringsgrunderna i förklaringarna av ords betydelser, berättar Stellan Petersson.

- Exempelvis har den tidigare upplagens förklaring av "svärdotter" som "(någons) sons hustru" ersatts med "kvinna som är partner till någons vuxna barn". Det beskriver ordet på ett mer rättvisade sätt. Och "make" beskrivs med flera exempel: "hennes äkta make; han är en kärleksfull make och far; han träffade sin blivande make i Paris". Ett exempel på hur vi, lite diskret, trots allt vägleder användaren är "handikappad" som har en hänvisning till "funktionsnedsatt" medan "funktionsnedsatt" inte har någon hänvisning till "handikappad".

Hur kommer man då på vilka nya ord som ska vara med i ordboken?

- Utgångsmaterialet är ett mycket stort antal nya ord som tagits fram genom jämförelser

Men vårt uppdrag är i första hand att skildra språket sådant som det är, inte att bestämma vilka ord människor ska använda.

STELLAN PETERSSON

mellan den tidigare upplagan av ordboken och ord i väldiga databaser som Språkbankens korpusar och Mediarkivet. De ord som förekommer ofta och helst i olika sammanhang tas med. Men också privatpersoner kontaktar oss för att föreslå ord, och om de ingår i allmänspråket kan de också accepteras.

SO finns som app samt på Svenska Akademiens ordboksportal. Där finns också två andra ordböcker, *Svenska Akademiens ordlista* samt *Svenska Akademiens ordbok*, berättar Stellan Petersson.

- Eftersom vi gallrar bland orden i SO är det viktigt att exempelvis äldre ord ändå går att hitta, exempelvis i *Svenska Akademiens ordbok*. Den som söker ska inte behöva leta bland ordböckerna utan ska kunna finna sitt ord bara genom att skriva in det på webbsidan.

Eva Lundgren

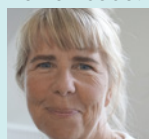
Fakta

Tre ordböcker på samma plats

Ordboksportalen svenska.se består av *Svenska Akademiens ordlista* (SAOL), *Svenska Akademiens ordbok* (SAOB) samt *Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien* (SO). Det är denna ordbok som nu utkommit i sin andra upplaga, den första är från 2009. Forskargruppen består av huvudredaktör Emma Sköldberg, redaktörerna Kristian Blenselius, Anna Helga Hannesdóttir, Louise Holmer, Hans Landqvist och Stellan Petersson samt systemutvecklare Monica Martens.

Sharepoint föreslås

Medarbetarportalen. I förstudien för en framtida medarbetarportal framhålls Sharepoint som webbblösning. Det har förstudien kommit fram till efter att samlat in information om anställdas behov, gjort en omvärldsanalys och jämfört webbpubliceringsverktyg som Drupal, Sharepoint och en kombination av båda.

– Sharepoint passar målbilden bäst, konstaterar förstudien

projektledare **Carin Bjarsch.**

Resultatet baseras bland annat på en enkät som genomfördes i februari, vilken besvarades av 700 medarbetare.

– Många upplever att innehållet i Medarbetarportalen är relevant och uppdaterat, men att det är svårt att hitta, att förstå strukturen och att sökfunktionen fungerar dåligt. Det är också svårt att förstå de olika nivåerna för information som finns på institution, fakultet och GU-gemensamt, säger Carin Bjarsch.

En orsak till valet av Sharepoint är att det är en modern plattform inriktad på intern kommunikation, dokument och samarbete. Det finns mycket funktionalitet som är klar att använda, som dokumenthantering och möjlighet att målgruppsanpassa informationsflödet för medarbetarna.

Inget beslut är fattat men planen är att projektet kan starta våren 2022.

Foto: JESSICA OSCARSSON

Invigningen av nya Humanisten

Humanisten. Efter ett års väntan var det så äntligen dags, men invigningen blev digital och kan ses av alla i efterhand. Den 27 maj firades nybyggda Humanisten med ballonger, pompa och ståt, med tal av bland andra rektor Eva Wiberg och dekan Marie Demker som klippte banden. Dessutom blev det pa-

nelsamtal, rundvandring i huset och intervjuer med arkitekten bakom Humanisten samt med konstnären Meriç Algün som stått för den konstnärliga gestaltningen. Konferencier var ingen mindre än Jörgen Kyle, känd från akademiska högtider. Se filmen i efterhand: www.trippus.net/invigning.humanisten.

Underteckning av deklaration

Signering. Den 9 juni undertecknade rektor Eva Wiberg en reviderad version av Magna Charta Universitatum. Dokumentet, som är en internationell deklaration om akademisk frihet och

universitetens roll i samhället, har skrivits under av lärosäten världen över.

Dokumentet ligger idag till grund för universitetets vision 2021–2030: *Ett universitet för världen.*

Den nya versionen av Magna Charta Universitatum lanserades vid en digital konferens den 16–17 juni, där både rektor Eva Wiberg och vice rektor för samverkan Fredrika Lagergren Wahlin medverkade.

CITATET

”En fungerande demokrati bygger på att människor är åtminstone någorlunda informerade och på debatt som metod för att lösa konflikter och hitta lösningar på viktiga samhällsproblem. Därmed undermineras demokratin av desinformationsbildarna, deras okritiska anhängare och de kunskapsresistenta.”

skriver **Jesper Strömbäck**, professor i journalistik och politisk kommunikation, i Borås Tidning den 7 juni 2021.

MÅNADENS LÄTTRIMMADE AFORISM

Uppenbart

Den, som litar på en tok, är ej heller riktigt klok.

Förmånligt

Nattvakt kan få vederlag utan någon arbetsdag.

Guido Satir

Alias Guy Heyden, professor emeritus.
Foto: privat

WEBBFRÅGAN: AKADEMISK FRIHET

Debatten har varit mycket livlig på senare tid och regeringen har nyligen lagt fram ett förslag om att stärka den akademiska friheten i Sverige. Håller du med om att den akademiska friheten är hotad på svenska lärosäten?

JA 50 % NEJ 31% VET EJ 19 %

Antal svarande: 48. Urvalet består av 100 anställda utifrån ett delvis slumpmässigt urval på 500 medarbetare.

Loggan allt viktigare för myndigheternas profil

Hela 681 märken ingår i en ny studie över statliga myndigheters logotyper. Somliga är anrika, som Arbetsmiljöverkets vapensköld, medan andra är mer moderna, som Linköpings universitets stiliserade li.u.

Men vad säger de egentligen om myndigheternas profileringsarbete?

Det har Magnus Fredriksson tagit reda på.

LOGOTYP FÖRRESTEMEN, är det ens rätt ord för statliga myndigheters olika märken?

- Långe var det många som var tveksamma till att likställa myndigheters märken med logotyper. På Kammarkollegiet, Sveriges äldsta myndighet, uppstod en upprörd debatt på 1980-talet. Den handlade om planerna på att trycka t-tröjor med Kammarkollegiets heraldiska vapen. Kollegiets märke, som då var lilla riksvapnet med två korslagda nycklar, ansågs vara en symbol för staten, och en sådan används med omdöme, menade man då. Numera används "logotyp" och "logga" med självklarhet också för myndigheters märken.

Det är Magnus Fredriksson, docent vid JMG, som berättar. För att hitta material till projektet *Från lilla riksvapnet till varumärke* har han farit runt till olika arkiv och bibliotek i landet och studerat strategidokument, personaltidningar och uppdrag till konsulter. Bland annat visar studien att användandet av myndighetsmärken ökat markant; 1974 använde knappt hälften av alla myndigheter ett märke, idag nästan 90 procent.

- Det jag ville undersöka var vad märkena säger om myndigheterna och deras utveckling under 50 år. Hur har exempelvis

införandet av NPM, new public management, påverkat myndigheternas syn på sig själva?

En uppenbar förändring är att myndigheterna gått från att vara förvaltningar till att bli organisationer med större autonomi och handlingsutrymme att fatta egna beslut. Varumärken och visioner har blivit allt viktigare, berättar Magnus Fredriksson.

- Mycket har handlat om att göra om myndigheter så att de blir som andra organisationer och då har frågor om identitet och tillhörighet blivit viktiga och därmed varumärket.

Svenska myndigheter har rätt att själva välja märke, vilket inte är självklart i andra länder. Riksrevisionsverket var först ut med att anta ett märke som helt saknar referens till staten. I den rika floran av logotyper som kommit sedan dess har Magnus Fredriksson identifierat fem olika typer: Somliga märken är traditionella och refererar till staten genom lilla riksvapnet eller den svenska kungakronan. Andra har märken som för tankarna till verksamheten, exempelvis hade gamla Vägverket en bro i sin logga och Djurskyddsmyndigheten ett par kattögon. Karolinska Institutet använder bland annat en Eskulapstav, en antik symbol för läkekonst, medan Försvarshögskolan har ett svärd - båda är exempel på märken som symboliserar de sektorer myndigheterna verkar i. Länsstyrelserna och de nya högskolorna har ofta symboler som refererar till regionen.

DE VANLIGASTE typerna av märken idag är de som enbart refererar till myndigheten själv, exempelvis genom akronymer, som SCB, eller genom namnet, som Pensionsmyndigheten.

- Vissa märken är förvillande lika företagslogotyper. Exempel-

vis har Högskolan i Halmstad ett märke som nästan ser ut som det tyska logistikföretaget Havis logga. Och någon större skillnad mellan Etikprövningsmyndighetens märke och homestylingföretaget Moodhouses logga går knappast att se. Har det någon betydelse? Ja, jag tror att åtminstone unga människor, som vuxit upp i en värld där myndigheterna blivit alltmer företagslika, kan ha svårt att förstå vad som skiljer Skatteverket eller Försäkringskassan från privata bolag.

GU:s sigill uppfattades av både medarbetare och studenter som en symbol för det äldre lärosäte man var verksam i, och som man inte ville blanda ihop med de yngre högskolorna.

MAGNUS FREDRIKSSON

FÖR CIRKA 15 år sedan låg Göteborgs universitets logga, eller sigill som det egentligen är, ganska illa till. Den ansågs plottrig och svår att trycka och en modern akronym föreslogs istället. Debatten blev hätskare än initiativtagarna nog hade tänkt, berättar Magnus Fredriksson.

- GU:s sigill uppfattades av både medarbetare och studenter som en symbol för det äldre lärosäte man var verksam i, och som man inte ville blanda ihop med de yngre högskolorna. Att det var viktigt hade designern till det nya förslaget nog inte riktigt förstått.

Det finns flera skäl för myndigheter att förnya sin logga.

- Många myndigheter är ju ganska lika, genom ett nytt märke kan de skilja ut sig. Myndigheter kan också ombildas; för exempelvis Folkhälsomyndigheten, som skapats genom en sammanslagning av Smittskyddsinstitutet, Statens folkhälsoinstitut och delar av Socialstyrelsen, var det nog viktigt att signalera att det nu var en ny myndighet som gällde. Samtidigt finns också en ekonomisk sida, är det rimligt att lägga en massa skattepengar på en ny logga istället för att satsa på utveckling av själva verksamheten?

Eva Lundgren

Foto: JOHAN WINNBERG

Magnus Fredrikson menar att märkena blivit allt viktigare när det gäller myndigheters profilering.

GU
GÖTEBORGS UNIVERSITET

GU
GÖTEBORGS UNIVERSITET

GU
GÖTEBORGS UNIVERSITET

ARBETSMILJÖ
VERKET

DJUR
SKYDD
MYNDIGHETEN

Folkhälsomyndigheten

LiU
LINKÖPINGS
UNIVERSITET

Göteborgs universitets sigill har ingen bevarad förlaga och har genom åren modifierats. Här visas några av de varianter som använts inom universitetet.

Ett antal märken från olika myndigheter, bland annat från GU.

Fakta

Från lilla riksvapnet till varumärke är ett projekt som undersöker hur svenska myndigheters profileringsarbete förändrats från början av 1970-talet till idag. Forskningsledare är Magnus Fredriksson, docent på JMG, institutionen för journalistik, medier och kommunikation.

Länk till rapporten <https://www.gu.se/sites/default/files/2021-05/Nr-86-Att-representera-staten.pdf>.

Ängsligheten breder ut sig

Skriftliga svar via mejl, eller inga svar alls. Journalister som bevakar akademien och andra myndigheter upplever hur motståndet att låta sig intervjuas, framför allt muntligen, breder ut sig. Hur ska vi förstå detta ängsliga kontrollbehov? Är det något vi får lära oss leva med eller är det rent av ett hot mot demokratin?

”Jag har inte tid just nu, kan du mejla frågorna?”

”Tyvärr, jag är upptagen resten av veckan. Nästa också. Jag svarar på dina frågor via mejl.”

För journalister som bevakar akademi och myndigheter är denna typ av konversation vardagsmat. Det intygar bland

andra Anders Jinneklint, chefredaktör på Universitetsläraren.

- Att det blir alltmer vanligt hör jag ständigt från våra reportrar. De är förstås frustrerande, man vill ha möjlighet att ställa följdfrågor.

Det ännu sämre alternativet, att man inte får något svar alls, blir också vanligare, menar Nils Funke, journalist och expert på tryck- och yttrandefrihetsfrågor.

- Jag får åtminstone fyra, fem samtal per vecka från medier och enskilda medborgare som stött på problem när de försökt komma i kontakt med myndigheter. Detta avspeglar också i JO-beslut och i konstitutionsutskottets rapporter.

Enligt Nils Funke beror det på dålig myndighetskultur som i regel sprids från ledningen.

- Ledningen vill ha kontroll över hur verksamheten kommuniceras, vilket hänger samman

Ledningen vill ha kontroll över hur verksamheten kommuniceras ...

NILS FUNKE

med hur bidragssystemen är utformade. Universiteten får anslag efter studentantal. För att locka till sig så många som möjligt gäller det att ge en positiv bild av lärosätet. Det skiner också igenom i många policydokument, där det står saker som ”alla anställda är ambassadörer för vår verksamhet”. Att föra in näringslivstänkande i myndighetsverksamheter motverkar rätten till insyn och kravet på att de ska agera objektivt och opartiskt.

Medan antalet journalister blir allt färre, blir kommunikatörerna desto fler. År 2019 satsade exempelvis Göteborgs Stad 500 000 kronor om dagen på kommunikation. Nils Funke tycker att utvecklingen med växande press- och kommunikationsavdelningar är ett stort bekymmer.

- Jag ser det som en försämring av demokratin. Genom dessa kommunikationsfilter kan myndighetsledningarna styra informationen. Ytterst drabbar det inte bara enskilda medborgare utan också myndigheterna själva eftersom vi förlorar tilliten till dem.

Magnus Fredriksson, lektor på JMG som nyligen släppt boken *Organisationer och kommunikation*, vill inte gå så långt som att kalla kommunikatörer för ett problem som skapar tystnad. De kan också tvärtom vara en garant för öppenhet då de förstår kommunikationens värde både ur ett juridiskt och samhällsvetenskapligt perspektiv.

Samtidigt säger han att det finns tecken på att myndigheter använder dem som grindvakter.

- Vår forskning visar att det finns myndigheter som skapar rutiner där frågor utifrån

kanaliseras till en kommunikationsavdelning. Frågan är varför myndigheternas ledningar väljer att organisera sin verksamhet på det sättet?

Han ser två förklaringar till den ökade ängsligheten. Den ena har, precis som Nils Funke säger, med olika reformer att göra som gjort universitet och andra offentliga förvaltningar till marknadsaktörer där varumärken, visioner och tanken om "den kompletta organisationen" importerats från näringslivet.

- Med det kommer begrepp som identitet, kultur och lojalitet. Det förväntas en lojalitet till organisationen istället för till uppdraget. Här kan man också fundera över vad det ensidiga prefektstyret som GU infört fått för konsekvenser på institutionsnivå. Prefekten sätter både din lön och villkoren för ditt arbete. Det gynnar inte direkt viljan att uttala sig offentligt.

Den andra förklaringen rör journalistikens radikala förändringar de senaste 25-30 åren. Konflikt och individfokus har blivit tydligare, vinklingarna grövre och nyanserna färre. Ofta lyfts det sämsta i någons argument istället för det bästa, menar Magnus Fredriksson.

- Ansvar förankras inte i verksamheterna utan man vill åta ett personligt ansvarsutkrävande. Det är klart att det uppstår problem när du som tjänsteman möter en journalistik som du känner mindre och mindre förtroende för samtidigt som du ska vara lojal mot organisationen.

Marie Demker, professor i statsvetenskap och dekan på Humanistiska fakulteten, känner igen utvecklingen. När hon själv gick på Journalisthögskolan i början på 1980-talet var grävande journalistik inte något centralt i utbildningen.

- Idag är "uppdrag granskning" mer eller mindre rutin på alla stora redaktioner och på GU finns en utbildning för grävande journalister. Så jag kan tänka mig att det finns en större vaksamhet från beslutfattares håll. Man vill

Tillvaron är komplex och politiker, beslutsfattare och sådana som jag själv måste bli bättre på att berätta det.

MARIE DEMKER

veta vad journalisten vet innan man själv säger någonting och man skyddar sig med hjälp av press- och kommunikationsavdelningar.

- Egentligen är det en paradox. Flödet av kommunikation är massivt och närheten större. Beslutsfattare och politiker twittrar; även om man gör det skriftligt finns där ett muntligt samtalselement. Är det så att man är rädd för att prata i telefon eller har det helt enkelt blivit för mycket kommunikation?

I rollen som dekan försöker hon alltid svara på samtal från journalister, men säger sig samtidigt ha förståelse för att det är lätt att känna sig utsatt.

- Med ett chefsuppdrag inom akademien kommer ett starkt krav på dokumentation, redovisning, samordning och möten. Det är väldigt inrutat och tar otroligt mycket tid att fatta, implementera och kommunicera beslut. Så jag känner ibland att jag inte orkar formulera mig så starkt och klart som jag skulle vilja när en journalist hör av sig. Som chef kan jag ju inte alla detaljer på fakulteten.

Risken är stor att man får vad Marie Demker kallar "tjänstemannasvar" - urvattnade och intetsägande uttalanden som är snidade för att inte skava eller trampa någon på tårna.

- Tillvaron är komplex och politiker, beslutsfattare och sådana som jag själv måste bli bättre på att berätta det. Självt försöker jag sprida vidare i vår organisation hur komplicerade fördelningsmodeller och beslutsprocesser är inom universitetet. Fler borde känna till det.

Så hur ska folk inom akademien bli bättre på att svara och återkoppla?

- Det är klart att vi med ledningsuppdrag kan föregå med gott exempel. När jag väljer att uttala mig i olika frågor tror jag att det ger en signal att den som vill utan problem kan medverka i media, avslutar Marie Demker.

Text: **Lars Nicklason**

Kollage: **Anders Eurén**

Pandemin ändrade allt

Vilka är för- och nackdelarna med distansarbete? Det är något ganska få forskare tidigare intresserat sig för. Men så kom pandemin.

- På ett år har intresset fördubblats, bland annat inom psykologi, management och förstås IT, förklarar Aleksandre Asatiani. Han leder ett projekt som ska kartlägga de senaste 20 årens forskning om arbete på distans.

Aleksandre Asatiani, universitetslektor vid institutionen för tillämpad informationsteknologi, har forskat om distansarbete i sex år, ett fält som exploderat det senaste året. Nu leder han ett ettårigt projekt där han ska undersöka publikationer om distansarbete från perioden 1999-2021. Det handlar främst om management, informationssystem, arbetspsykologi, människa-datorinteraktion och datavetenskap.

- Syftet är att få ett 360-gradigt perspektiv på hur man kan skapa digitala arbetsmiljöer som är hållbara utifrån både arbetsgivarens och medarbetarens perspektiv. Bland annat är vi intresserade av hur digitaliseringen påverkar enskilda individer, deras relationer på arbetsplatsen samt deras familjesituation.

Studien ska vara klar till hösten men vissa tendenser kan Aleksandre Asatiani redan se.

- Tidigare fanns en uppfattning om att distansarbete enbart lämpar sig för vissa specialbranscher. Nu har vi ju bevis på att ganska många människor kan jobba hemifrån. Det motstånd som funnits tidigare, både bland chefer och medarbetare, har bytts till en större öppenhet för

Aleksandre Asatiani har kartlagt forskning om arbete på distans.

att distansarbete kan vara ett alternativ inom många yrken.

Digital teknik kan förenkla arbetslivet på många sätt, påpekar Aleksandre Asatiani.

- Nu när vi vant oss vid digitala möten kommer vi sannolikt ha sådana oftare, och inte bara för att slippa längre resor. En snabb avstämning via Teams kan vara effektivt även om kollegorna bor i samma stad. Samtidigt kommer nog personliga möten att värderas högre än idag.

Också hybridmöten kan bli vanligare, där några deltagare är på plats och andra är med på distans.

- Distansmöten kan öka jämlikheten på en arbetsplats på många sätt. Dels kan fler delta i mötena, även de som av någon anledning har svårt att fysiskt vara med. Dels brukar digitala möten ha ett striktare fokus på arbetsuppgiften, och inte så mycket på personliga egenskaper hos deltagarna. Det kan underlätta för medarbetare som riskerar diskriminering för att de på något sätt är annorlunda. Men digitala möten kan förstås också vara problematiska: de som redan träffats i fikarummet kan ha hunnit diskutera de frågor som sedan tas upp på mötet och därmed ha ett försprång framför kollegor som deltar på distans. Det är också lättare att undanhålla informa-

tion och exempelvis ha möten bakom ryggen på vissa kollegor, om man inte träffas fysiskt så ofta. Detta blir viktiga frågor för chefer att ha koll på.

Tidigare studier har utgått från att bara en familjemedlem distansarbetar. Så har det inte varit under pandemin.

- Att kanske en hel familj ska jobba och studera på distans skapar nya utmaningar, både tekniska och när det gäller avskilda rum att arbeta i.

Olika medarbetare kan ha olika behov och önskemål. Några kanske har goda skäl att vilja arbeta på distans med flexibla arbetstider. Andra kan tvärtom ha behov av bestämda tider på kontoret, precis som före pandemin.

- Det kan vara svårt för en arbetsgivare att hitta en balans som fungerar för alla. Även om man exempelvis accepterar stor flexibilitet kanske medarbetarna ändå måste ha möte klockan tio varje morgon, och då styrs arbetsdagen ganska mycket av det. Vissa chefer kan ha stort förtroende för sina anställda och låta dem bestämma mycket själva men andra vill ha mer kontroll. Det finns exempel på företag som installerar övervakningsprogram på medarbetarnas datorer vilket kan få dem att känna sig ännu mer styrda hemma än när de är på kontoret.

Målet med Aleksandre Asatianis studie är att ta fram modeller över hållbara distansarbetsplatser.

- Pandemin har försatt oss i en speciell situation där vi lärt oss en hel del om hur man kan arbeta på distans. Frågan är nu hur mycket av detta vi kan dra nytta av i det kommande arbetslivet. Det ska ju fungera år efter år, inte bara som en nödlösning i en svår situation.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Peter Larsson**

Foto: JOHAN WINBERG

Pionjär inom fertilitetsforskning

Professor Lars Hamberger har avlidit i en ålder av 82 år. Hans närmaste är hustrun Birgitta samt sönerna Martin, Pär och Jonas med familjer. Våra tankar går till dem. Lars föddes i Stockholm 1939. Han blev medicine doktor och docent i fysiologi 1968, docent i obstetrik och gynekologi vid Göteborgs universitet 1974. 1983 utnämndes han till professor vid kvinnokliniken vid Karolinska Universitetssjukhuset men återvände efter några år till Göteborg som professor i obstetrik och gynekologi, Göteborgs universitet och Kvinnokliniken, Sahlgrenska Universitetssjukhuset.

Lars hade alltsedan sin egen doktorandtid ett nära samarbete med Fysiologiska institutionen vid Göteborgs universitet, där flera av oss kollegor till Lars redan då lärde känna honom. På avdelningen bedrevs grundforskning rörande äggstockens olika celler inklusive ägget, en forskning som lade grunden till att Nordens första IVF-barn (In Vitro Fertilisering) föddes just i Göteborg

1982, fyra år efter att världens första IVF-barn fötts i England 1978. Lars var en inspirerande och stimulerande ledare för den grupp som några av oss hade förmånen att få vara med i och som etablerade IVF vid Sahlgrenska Universitetssjukhuset.

Verksamheten utvecklades snabbt till att bli ett internationellt välkänt centrum inom detta fält, mycket tack vare Lars utomordentliga förmåga att skapa internationella kontakter. En aldrig sinade ström av världens främsta forskare besökte kliniken och laboratoriet. Den anda Lars skapade har betytt mycket för att dagens IVF-verksamhet vid Sahlgrenska, som fortsatt vara ett ledande centrum inom fertilitet, både nationellt och internationellt. Lars var en innovatör och inspiratör som gjorde det möjligt att utveckla metoder vilka förbättrade och förenklade IVF-tekniken. Ett exempel är ultraljudsledd urtagning av ägg, vilket blev en världssensation som förenklade ägguttagningen avsevärt

jämfört med tidigare titthålskirurgi. Lars hade dessutom en speciell förmåga att knyta samman akademi och klinik med den medicintekniska industrin. Ur ett sådant samarbete, initierat och stöttat av Lars, växte Göteborgsföretaget Vitrolife fram som i dag säljer produkter för IVF över hela världen. Här kan man verkligen tala om göteborgsk innovation! Lars var alltid angelägen att sprida och utveckla kunskapen om IVF och reproduktionsmedicin inom professionen. Han deltog i grundandet av European Society of Human Reproduction and Embryology (ESHRE) tillsammans med bland andra professor Robert Edwards, mannen bakom världens första IVF-barn, som han 2010 belönades med Nobelpriset i medicin/fysiologi för.

Ytterligare exempel på hans förmåga och intresse att sprida kunskap om reproduktionsmedicinen till allmänheten var samarbetet med den världskände fotografen Lenart Nilsson. Lars skrev tex-

ten till deras bok *Ett barn blir till* där unika bilder dokumenterat fortplantningsprocessen och fostrets utveckling före födseln. Boken har översatts till mer än 20 språk och sålts i miljontals exemplar.

Som yngre kollega minns man Lars unika förmåga att entusiasmera unga doktorer och doktorander. Han hade också en imponerande förmåga att engagera människor att göra extraordinära insatser som till exempel när vi hade ESHRE-kongress i Göteborg 1998 och Lars övertalade dåvarande Volvo-chefen att skänka en ny Volvo som pris för bästa poster-föredrag.

Vi är många som haft stor glädje av Lars, som kollega och vän. Vi minns honom med värme.

Kollegorna på IVF/Kvinnokliniken, Sahlgrenska Universitetssjukhuset och institutionen för kliniska vetenskaper: *Christina Bergh, Matts Wikland, Lars Nilsson, Mats Brännström, Ian Milsom och Henrik Hagberg.*

Vill du nå makthavare
med din forskning?
Stärka centrumbildningens
samverkan? Diskutera
kriserna i pandemins
fotspår?

Vi utvecklar tillsammans
på jonseredsherrgard@gu.se

NOTIS

Fartyget Skagerak levereras i sommar

Fartygg.
Bygget av
fartyget
Skagerak
fortskridet på
varvet i Fal-
kenberg. När
de pågående

sjöproverna, som ska mäta fartygets prestanda och allmänna sjövärdighet, är klara får fartyget alla certifikat som krävs för att gå till sjöss. Sedan tar tester av den vetenskapliga utrustningen vid.

Göteborg blir hemmahamn för fartyget. En utredning har visat att en kajplats vid Nya Varvet, som enkelt kan anpassas, är det bästa alternativet. Området är också nära verksamheter som relaterar till universitetets marina verksamhet. Dessutom erbjuder platsen bra synlighet för fartyget i Göteborg.

Fartyget kommer att invigas den 15 oktober av H.M. Konung Carl XVI Gustaf. Drottning Silvia kommer också att närvara. I nuläget planeras en tillställning för 40 särskilt inbjudna gäster med tal av H.M. Konung Carl XVI Gustaf, rektor Eva Wiberg och landshövding Anders Danielsson. Antalet gäster kan ökas om restriktionerna till följd av covid-19 medger.

Vinn **bio**biljetter!

Läs tidningen och var med och tävla. Bland alla som svarar rätt drar vi vinnare som får ett presentkort på två biobiljetter vardera. Lycka till!

1. Hur många disciplinärenden avseende vilseledande vid prov anmäldes år 2020?
2. Hur stort balanserat kapital beräknas GU ha vid utgången av år 2021?
3. Algen rörhinna kallas också för något annat. Vad?
4. Hur definieras ordet "svärdotter" i den nya upplagan av Svensk ordbok?
5. Vad är Magna Charta Universitatum?

Mejla ditt svar till gu-journalen@gu.se. Ange var du arbetar och din postadress så att vi kan skicka biobiljetterna om du vinner. Vi publicerar vinnarna i nästa nummer.

Förra numrets vinnare av biobiljetter är:
Karin Lidberg, alumnsamordnare,
kommunikationsenheten; **Petra Oltéus**,
ekonomiadministratör, institutionen för
biomedicin; **Carolin Wretman**, antagnings-
handläggare, sektionen för antagning

GU Journalen gratulerar vinnarna!

Förra numrets rätta svar:

1. Titeln på Karin Rödings rapport är *Den Gemensamma förvaltningen vid Göteborgs universitet – 34 skarpa förslag på förändring*.
2. Forskarna som undersökt mediernas coronabevakning är Marina Ghersetti och Tomas Odén.
3. Cirka 50 procent av lokalvårdarna jobbade hemma under februari 2021.
4. Det är på grund av virus som däggdjur har förmåga att bygga upp en skyddande hinna i moderkakan.
5. Påven Urban II höll år 1095 det tal anses ha inlett korstågen i Europa.

NY PÅ JOBBET

Bethanie Carney Almroth är ny professor i ekotoxikologi.

Federico Miclucci är ny postdoktor vid institutionen för biologi och miljövetenskap och Nationellt centrum för marin vattenbruksforskning, SWEMARC.

Louise Newman är från 1 september stationschef för nya forskningsfartyget Skagerak. Hon jobbar för närvarande på Institute for Marine and Antarctic Studies (IMAS), College of Sciences and Engineering, University of Tasmania, Australia.

Mette Sandoff är ny professor i offentlig förvaltning.

Michael Schulz är ny professor i freds- och utvecklingsforskning.

Hannah Shermis är ny utbildningshandläggare på Högskolan för scen och musik.

Karolina Skibicka är ny professor i molekylär medicin.

Catharina Thörn är ny professor i kulturstudier.

Xiaoyang Wang är ny professor i perinatal och reproduktiv hälsa.

Uta Wehn är ny gästprofessor i hållbar utveckling med inriktning mot marin medborgarforskning

UTMÄRKELSER

Anne Algers, docent i pedagogik, är ny excellent lärare vid Utbildningsvetenskapliga fakulteten. Hon har bland annat ägnat sig åt pedagogisk utveckling för icke traditionella studentgrupper samt arbetat med öppet lärande och digitala resurser, tillgängliga för alla.

Lars-Gunnar Andersson, professor emeritus i modern svenska, är en av sex mottagare av Göteborgs Stads förtjänstecken. Medaljen delas ut varje år till personer som gjort betydande insatser för staden.

Kristian Axelssons

avhandling om frakturprevention har utsetts till Årets avhandling vid Sahlgreanska akademien. Avhandlingen visar på betydelsen av frakturkedjor, där ett strukturerat och förebyggande arbete inom sjukvården kraftigt kan minska risken för upprepade frakturer hos äldre.

Damon Barrett, biträdande universitetslektor på institutionen för medicin, har tilldelats studenternas pedagogiska pris Pedalen.

Kostas Bougas, specialisttandläkare och lärare på Odontologens utbildningsklinik, är årets mottagare av Odontologens hedersmedalj.

Gisela Brändén, institutionen för kemi och molekylärbioologi, är ny vicedekan vid Naturvetenskapliga fakulteten, där hon kommer att ansvara för samverkan, innovation och internationalisering. Hon tar över efter Torbjörn Lundh.

Pär Connellid har utsetts till hedersdoktor vid Humanistiska fakulteten. Han får utmärkelsen för sitt engagemang för kulturmiljövård i Västsverige. Han har gjort banbrytande forskningsinsatser kring den senmedeltida ödeläggelsen och bebyggelsestrukturen under 1400- och 1500-talen och har bidragit till att överbygga klyftan mellan akademi och allmänhet på samma gång som han vetenskapligt förnyat kunskapen om historien i landskapet.

Claudia Fahlke, som var professor i psykologi och känd alkoholforskare, har postumt tilldelats Systembolagets kunskapspris för att minska alkoholskador. Det är första gången priset går till en kvinna. Claudia Fahlke avled förra sommaren vid 55 års ålder.

Per Holmberg, professor i svenska språket, blir den förste innehavaren av Tage Danielprofessuren. Det innebär att han till hösten inleder ett år som gästprofessor vid Linköpings universitet.

Boo Johansson, senior professor i psykologi, har tilldelats stora gerontologipriset. Han har bidragit till att svensk gerontologisk forskning satts på världskartan samt initierat stora forskningsprojekt, däribland tvillingprojektet *Octo twin*.

Carolina Klüft har utsetts till medicine hedersdoktor vid Sahlgreanska akademien. Hon är verksamhetschef för organisationen Generation Pep, som arbetar för att alla barn och ungdomar i Sverige ska ha möjlighet att leva ett aktivt och hälsosamt liv. Hon ingår också i styrgruppen för Centrum för hälsa och prestationsutveckling, ett samarbete mellan Sahlgreanska akademien och Utbildningsvetenskapliga fakulteten. Enligt motiveringen ligger Carolina Klüfts arbete väl i linje med den forskning som bedrivs vid Sahlgreanska akademien kring fysisk aktivitet, livsstil och främjande av hälsa i befolkningen.

Gregor Noll, professor i internationell rätt, har utsetts till innehavare av Torsten Söderbergs forskningsprofessur vid Handelshögskolan. Han forskar om vilken inverkan åldrande befolkningar i Europa har på migrationsrättens utformning.

Jenny Philimore, professor i migration och superdiversity vid University of Birmingham, samt **Kjell Svensson**, tidigare HR-direktör vid AB Volvo, är nya hedersdoktorer vid Samhällsvetenskapliga fakulteten. Jenny Philimore hedras för sitt "unika och mångfacetterade bidrag till forskning om migration, integration och mångfald och för spridandet av kunskapen om innovativa kollektiva forsknings- och analysmetoder av stor relevans för Samhällsvetenskaplig forskning". Kjell Svensson hedras för att ha "initierat och starkt bidragit till att Centrum för global human resource management (CGHRM), liksom en professor i HRM, inrättas i samarbete mellan Samhällsvetenskapliga fakulteten och Handelshögskolan".

Maria Ransjö, professor ortodonti, har av en kommitté vid Umeå universitet, tilldelats årets Thuréuspris. Hon forskar bland annat på hur biomaterial vid rekonstruktion av bendefekter i käkarna interagerar med benceller.

Bo Rothstein, professor i statsvetenskap, har tilldelats Hans Majestät Konungens Medalj i 8:e storleken med Serafimerordens band. Han får priset för sina betydande insatser inom det statsvetenskapliga forskningsområdet.

Mafalda Samuelsson Gamboa har utsetts till mottagare av IT-fakultetens pedagogiska pris 2021. Hon får priset för sina innovativa idéer kring användning av digitala verktyg i kurser inom masterprogrammet Game Design & Technology vid GU samt masterprogrammet Interaction Design and Technology vid Chalmers.

Thomas Sterner, professor i miljöekonomi, har fått utmärkelsen riddare (chevalier) i den franska Hederslegionen som ett erkännande för sitt arbete och engagemang för miljö. Hederslegionen är den högsta franska statsorden, både militär och civil, upprättad av Napoleon Bonaparte och bibehållen av alla följande franska regeringar.

Lisa Svensson, vid avdelningen för odontologisk psykologi och folkhälsa, prisas för årets avhandling 2020 vid institutionen för odontologi. I avhandlingen ingår en nationell intervjustudie som inkluderade 3500 slumpvist utvalda vuxna individer ur den generella befolkningen i Sverige. Andelen som uppgav någon grad av tandvårdsrädsla var 19 procent.

– Det har skett en märkbar förändring, folk är inte alls så rädda för tandvården längre, konstaterar Lisa Svensson.

Christina Skodras tilldelas för andra året i rad Utbildningsvetenskapliga fakultetens pedagogiska pris. Förra året fick hon det tillsammans med det

arbetslag som undervisar i matematik på Grundläroprogrammet. Nu får hon det för att hennes undervisning utmärks av "tydlighet, omtanke, värme, tålmod och engagemang".

Ingmar Skoog och Alexandre Antonelli sommarpratar

Först ut är professor Ingmar Skoog som den 2 augusti ska tala om pandemin, myter om åldrandet och om hur epidemiologi kan vara livsfilosofi.

– Jag tycker att man kan se pandemin som en dokusåpa där forskarna fått de största rollerna. Människor har bänkät sig på första parkett för att ta del av forskningsprocessen kring en helt ny sjukdom. Jag vill prata närmare om hur forskningsprocessen fungerar, säger Ingmar Skoog.

Några dagar senare, den 11 augusti, är det dags för professor Alexandre Antonelli. Han har främst studerat studerats biologiska mångfald och arbetat med att kartlägga hoten från miljöförstörelsen. Han är idag forskningschef på Royal Botanic Gardens i London och professor i biologisk mångfald vid Göteborgs universitet och Oxford University. Hans program ska handla om den stora tysta art-döden.

– För mig var valet av ämne självklart – det som jag brinner mest för i livet, och som jag tror behöver mest lyftas till den allmänna debatten: den biologiska mångfalden. Jag kommer att berätta vad det är, vad den betyder, vad som sker just nu och vad vi kan göra för att rädda den.

B Posttidning

AVSÄNDARE:
GU JOURNALEN
GÖTEBORGS UNIVERSITET
BOX 100
405 30 GÖTEBORG

Ögonblicket

Foto: JOHAN WINGBORG

Var? Vem? När?

- Eklandagatan 86.
- Sergi Sirvent Climent, Arnfinn Mona och Jørgen Simarud Stabell, studenter på masterprogrammet i symfoniskt orkesterspel.
- 24 maj 2021.

Kort beskrivning

På grund av nybygge av Konstnärliga fakultetens lokaler kommer Artisten att utrymmas nästa år. Bland annat ska undervisningen ske i lokaler på Eklandagatan. I maj var en grupp studenter på plats för att ljudtesta de olika utrymmena.

De kom fram till att diffusorer och gardiner behöver sättas upp för att dämpa de ljudstarka brassinstrumenten.